

KØGE STUDIER 1989

*De fire søstres barndomshjem, Egnøje Byvej 2, ca. 1910.
Den længst levende søster testamenterede ejendommen til Herfølge Menighedsråd.*

Fire søstre fra Egøje

af
Tove Bojsen-Møller

Indledning

»Er E-g-ø-j-e latin?«, spugte gartneren i Munkerup, da han fik en seddel om vinterarbejdet i min sommerhushave. På sedlen stod der, om han ville tage sig særligt af Egeje-kirsebærtræet. Altså et træ fra Egøje, som jeg var ivrig efter at få til at gro. Egøje, forklarede jeg ham, var navnet på en landsby, oprindeligt kaldet Eghøje; men i tidens løb var h'et slidt bort. På sjællandsk udtalt Ajøje.

Hvorfor denne lange forklaring? Fordi de fire søstre, som jeg vil fortælle om, stammer fra omtalte landsby, beliggende ca. 4 kilometer fra Køge, nær Vallø Slot.

Barndomshjemmet

Egøje Byvej nr. 2 beboedes af familien Olsen.¹ Murermester Niels Olsen havde selv bygget det lille solide hus med stråtag. Til huset hørte en stor mark, hvor der dyrkedes korn til høns og grise. Foruden marken var der en have med mange frugttræer og -buske, for ikke at forglemme de mange dejlige blomster, de fik drevet frem af jorden.

Min skildring af hjemmet stammer fra et besøg omkring 1974. På begge sider af lågen vokser to store piletræer, som nu i 1974 er savet ned til to kæmpepiller. Lad os gå indenfor og se os omkring. Vi går ind ad hoveddøren og kommer ind i en lille entré med døre til begge sider.

Den til venstre fører ind til den fine stue, møbleret med en gammel smuk sofa, foran hvilken står et rundt bord med stole omkring. Bag bordet er en buffet med kobbering. I buffeten findes et sukkerstel af mat hvidt glas, som faderen fik af Valløfolkene som tak for vel udført arbejde efter branden på slottet.² På et lille bord ved vinduet mod gaden ligger en bibel og en salmebog. I vindueskarmen står flere familiefotografier.

Vi forlader stuen og går ind i den anden overfor. På mange måder kan man se, det ikke er stadsstuen, men den, der er i brug. Mod nordre væg står en sovesofa. I hjørnet en »god stol«, det vil sige en gyngestol, hvoraf gængerne er

savet, så den står på fire ben — så fylder den ikke så meget, vel? På modsat side er der en kommode med radio og lommelygte, for søster Bertha, Betten kaldet, som beboer huset, ser ikke mere så godt, så hun kan klare at tænde en petroleumslampe. Stuen varmes op af en gammel brændeovn, som hun endnu selv kan klare at fyre op i. Lyset i stuen kommer ind fra vinduer mod gaden og mod marken. Betten finder ud af at gå i seng ved gadelygten. Jeg havde nær glemt at nævne bordet med voksdug foran sofaen, for det kan jo ikke undværes.

Vi træder ud i køkkenet med stort spisekammer med mange hylder til køkkengrejer med mere. I køkkenbordet findes en vask med afløb til gården. Vandet hentes ude ved pumpen. Ved siden af vinduet hænger en tallerkenrække med morsomme gamle tallerkener. Over for døren til gården ser vi komfuret med brændekurv og vandspand.

Der er endnu en dør. Den fører til gæsteværelset, beboet af søstrene, der kom hjem på ferie. Det mest spændende hér er nok trappen med åbne trin, der leder op til loftet. Man må skyde lemmen til side for at komme ind og se de fine malede kister med forældrenes brudeklæder, en smørkærne, en spinderok med mere. Deroppe er der også et værelse, som kan beboes.

Vi må over gården med brosten for at komme til udhuset med plads til høns og grise og haveredskaber.

I disse omgivelser blev de fire søstre opdraget efter god gammeldags bondekultur. De lærte tidligt at være pligt-opfyldende. De gik i skole hver anden dag, som det var skik dengang. Senere klagede Ingeborg over, at deres lærer ikke var så god som naboskolens. Det viste sig ved konfirmationsforberedelsen, at nabobørnene bedre kunne svare for sig. Det ærgrede Ingeborg, da hun var meget lærenem. Efter skole klædte de sig om og måtte tage fat på have- og markarbejde. Passe lektierne var en selvfølge. På deres gamle dage kunne Ingeborg og Grethe mange salmevers udenad. Fra geografiundervisningen sad Danmarks bynavne også fast. De var indlært på remse. Disse remser kunne de lire af i en fart. Til regning var Ingeborg særlig stiv. Hun fik glansbilleder af kammeraterne, som hun hjalp. Men når hun kom hjem med dem og stolt viste dem frem, blev der gråd og tænders gnidsel, for så ville søster Bertha absolut have dem. Til Ingeborgs uforglemmelige bitterhed bad hendes mor hende om at give billederne til søsteren for at få fred i huset. Faderen lærte dem

Alle fire søstre stillet op hos fotografen. Bagest fra venstre ses Anna og Margrethe. Foran fra venstre Bertha og Ingeborg, ca. 1895.

alle at tage fornuftigt på al slags værktøj som sav, hammer og økse. Det har været dem til megen gavn.

Til Ingeborgs barndomserindringer hørte et par julegaver, som storesøster Anna forærede sine to små søstre. For de første penge, som Anna tjente, købte hun to dukker med porcelæns hoveder og -arme. Til dem syede hun tøj: undertøj, forklæder med vingearmer, kjoler og trøjer. (Disse dukker bevarede Ingeborg med samt det håndsnydte tøj). Den anden gave fra Anna var højrøde huer og vanter, som de to små søstre promenerede stolt med ned ad landsbygaden.

Ved nytårstid lavede deres far rumlepottes til pigerne,

så de kunne være med i legen og støje som de andre børn. Man brugte også dengang at kaste med gamle ting, som skramlede mod husene. De fik ordre til ikke at ramme de maledede døre, så der blev skrammer. De, der buldrede på hos dem selv, blev budt indenfor til Mor Karens kendte æbleskiver og murer Niels' liker. Hver jul var det skik, at Ingeborg gik til en fattig kone med en kurv med mad og rare sager. Konen boede bag stakhaven; der var skum-melt, så Ingeborg var lidt bange. Den gamle kone gav Ingeborg en kobberkedel, som hun aldrig fik med hjem til Hellerup; men hun talte ofte om den. Som endnu et barn-domsminde fortalte hun mig, engang da jeg var syg som barn, om nisserne, der julenat sad på ryggen af køerne ovre i staldene i de nærmeste bøndergårde.

Alle fire kom ud at tjene som tjenestepiger lige efter konfirmationen. Derved ophørte deres fælles barndoms-liv, og nu følger vi dem videre hver for sig — og ind i mel-lem, hvor de mødes på livets vej.

Margrethe

Margrethe Olsen møder vi første gang efter hendes konfirmation i Hellerup hos mine forældre.³ Hun var åbenbart som 18-årig sendt på Lyngby Højskole, hvor hun var elev 1901-1902. Hvordan hun havde fundet til Lyngby, ved jeg ikke; men dengang var min farmor, Jutta Bojsen-Møller, højskolemor under la Cour.⁴

Mine forældre havde boet et år i Bondebyen og var i 1902 flyttet til en lejlighed på Esthersvej 6, 1. sal i Hellerup lige overfor stationen. Vi var på det tidspunkt fire småbørn i alderen 2-4-6-8 år, så mor trængte til hjælp i det daglige arbejde. Farmor foreslog da blandt højskoleele-verne Margrethe Olsen fra Egøje ved Køge. Hun blev en uvurderlig hjælp. Da badeværelset var i kælderen, skulle vi to mindst hver lørdag bæres ned og op fra badet. Det var dertil, mor blandt andet skulle have hjælp.

I baggården arbejdede smeden — det gør han den dag i dag. Han var ved at sætte et hjul i stand, derfor stod vognen i gården på tre hjul. Det var spændende for husets drenge at springe op på den og vippe frem og tilbage. Uheldigvis kom jeg forbi, idet vognen væltede og ramte mig på halshvirvlen. Min bror Erling faldt af og brækkede benet. Til hans store sorg måtte hans nye støvle klip-pes op. En kone fra huset gik op til mor og fortalte, at to af hendes børn lå døde i gården. Mor besvimele, hvilket ikke var så underligt. Så galt var det dog ikke; men for mit

Margrethe Olsen med sit herskab, Helga og Frede Møller, ca. 1903. Den lille pige er Tove Bojsen-Møller og drengene foran til højre er hendes tre brødre.

vedkommende fik slaget langvarig betydning. Jeg blev lagt i et gipsleje, der gik fra isse til lænd med et bræt tværs over, der kunne fæstes til sengetremmerne, så jeg ikke kunne rulle rundt. Det sygeleje varede over et år. Det gav både mor og Grethe ekstra arbejde. Det blev Grethe, der måtte bære mig over til toget, når jeg skulle ind på Dr. Slomanns klinik til eftersyn.⁵ Hun måtte ofte sætte mig på stakitterne undervejs.

Som årene gik, blev familien glattere og glattere for Grethe. Omkring 1907 syntes mor, Grethe fortjente højere løn, end far kunne klare som revisor i Landbrugsministeriet. Sagen blev ordnet på følgende måde: Min faster og onkel i Søllerød Præstegård trængte i høj grad til en solid hjælp, og de kunne forhøje lønnen fra 10 til 12 kr. om måneden. Grethe selv foreslog da, at vi kunne få hendes yngste søster, som for nylig var blevet konfirmeret og skulle ud i huset, som tjenestepige. Således løstes problemet til alles glæde. Tilknytningen til Grethe fortsatte resten af livet.

I 1907 kom Margrethe til Søllerød Præstegård og Ingeborg Olsen til min familie på Esthersvej 1. april. Det blev en skelsættende dato for os alle.

Præsteparret var barnløst, men meget gæstfrit overfor

familien, især dens børn. De havde levet i præstegården fra 1902 til 1907 uden særlig god hjælp. Nu tog Margrethe fat. Hun blev i præstegården til 1922, da onkel tog sin afsked, og de alle flyttede til et lille hus på Margrethevej 3 i Holte. Der fortsatte Grethe til fasters død i 1944.

Grethe passede alt til husarbejdet: rengøring, madlavning, havearbejde med mere. Hun havde en flygtig hjælp i en frøken D. kaldet. Når gæsterne kom, var hun pludselig gået. Hakon kom ind med brænde til komfur og kakkelovne. Vaskekonen, fru Wagner, tog sig af storvasken og rullen med de store kampesten, men ikke uden Grethes hjælp. I bærtiden kom der to koner: Tante og Bedste. De plukkede ribs for 2 øre pundet og hindbær for 5 øre.

Det hørte med til dagligdagen, at faster og Grethe holdt morgenandagt sammen. Om sommeren foregik det ude på havetrappen. Når jeg holdt ferie derude, var jeg også med. Faster kom med testamente og salmebog. Grethe lagde støvekluden og sang med på salmerne. Onkel stødte også sommetider til. Det var en fredelig stund, og bagefter var alle i gang med dagens arbejde.

Om lørdag aften gik faster og Grethe med kirkeblade. Faster gik i Søllerød by, mens Grethe gik til de små huse langs skoven mod syd. Ofte fulgte jeg med hende og så, hvordan lørdagsvasken foregik i de børnerige familier. De stod om sommeren uden for huset med et stort vandfad. Alle børnene blev vasket i det samme vand, der efterhånden blev temmelig sort. Hvorfor de bar sig sådan ad, kunne jeg ikke forstå.

Søndag morgen gik vi alle i kirke. Der gik vi med glæde; men for Grethe var det en vanskelig opgave: Huset i orden, morgenkaffen på bordet, klædes om, over i kirken på sin vante plads lige under orglet. Efter første salme efter prædikenen listede Grethe hjem til middagsforberedelserne, så alt var rede, til vi andre kom. Når der ikke var flere gæster, spistes der i køkkenet om det runde bord. Faster og onkel sad overfor hinanden. Grethe ved komfuret og gæsten over for hende. Hunden Pip sad altid ved onkels side.

Hvid dug og drikkevand hørte til dagligdagen. Stilhed og onkel bad: Velsign vort hus, velsign vort bord, velsign den hele arme jord, velsign os med din milde hånd, Gudfader, Søn og Helligånd. Amen. Og så gik vi i gang med maden og hyggelig samtale. Grethe var dygtig til at lave onkels livretter, blandt andet skinkesuppe med røget og sursød smag; andre gange blev det til citronsuppe med isbjerger af hvide toppe, der sejlede rundt i tallerkenen.

Samlet i Søllerød præstegård, ca. 1909. Fra venstre Tove Bojsen-Møller, Margrethe Olsen, stående Gudrun Jensen, siddende frk. Deuntzer. På bænken Erling Bojsen-Møller og pastor Harboe, stående pastor Ferdinand Jensen. I græsset Olav Bojsen-Møller; i træet fæstteren Boye og Skat Bojsen-Møller.

Til eftermiddagskaffen fandt Grethe på at servere daggamle boller, som hun flækkede, smurte med smør, drysede med sukker og kanel og endelig satte dem i ovnen, så de var lune og lækre. Det var noget, vi ungdommer var vilde efter.

Om sommeren havde hun travlt med at sylte havens frugter i store portioner. Der kom altid kæmpe skåle med syltede kirsebær, blommer, hindbær og så videre ind til middag og aftensmad, når der var familiesammenkomster. Vi unge måtte godt frådse, hvad der ikke var tilladt hjemme. Der var ingen fare for, at skålene ikke var tomme, når vi rejste os fra bordet.

Mere om gæster: De første år, onkel var i Søllerød, kom en del af hans gamle menighed fra Trinitatis Kirke i København ud til eftermiddagsgudstjeneste. Da togene ikke altid passede, kom de ofte for sent, derfor smuttede de ind i sideskibet til venstre for indgangen — det forstyrrede mindst. Bænkene dér kom siden til at hedde københavnerbænkene. Trinitatisfolkene kom jo langvejs fra, og det var derfor helt naturligt, at de efter gudstjenesten kom ind i præstegården og fik »kirkekaffe«. Når jeg var ferie-barn derovre, hjalp jeg Grethe en sådan travl søndag. Hun kunne godt trænge til en håndsrækning.

Blandt andre gæster var onkels tre ugifte søstre: Mathilde, Laura og Karoline. De blev der gerne nogle dage. Grethe vartede dem trofast op med kamillete og varmedunke. Når de tog tilbage til hovedstaden, plyndrede Mathilde gerne haven for blomster — dem skulle pastor Fenger have.⁶

Nogle gange om året blev der holdt familiefester i præstegården, så måtte Grethe lægge kræfterne i. På onkels side kom hans brors familie, det var Emil Jensen i Nærum og »Kaffejensens« fra Store Kongensgade. Fra fasters kom to brødre fra Hellerup og en bror fra Holte — det var dr. Otto Møllers. Familierne bestod af både voksne og børn i alle aldre. Vi var virkelig en stor flok, der skulle bespises. Festligt var det, og vi fætre og kusiner fik dejlige barndomsminder sammen.

En særlig periode for Grethe blev indkvarteringen i 1914-1916. Jeg oplevede den også, da jeg holdt sommerferie i præstegården. Først var der seks soldater indkvarteret. De lå i gæsteværelser og i konfirmandstuen. Senere var der kun fire. Til soldaternes forplejning kom der store forsyninger af kød, som Grethe så måtte tage sig af. Soldaterne var rare og hyggelige mennesker; onkel og faster havde lange samtaler med dem. Der var en egen stemning over stedet i denne tid.

Der var en arkitekt blandt dem. Han blev glad for Grethe og forærede hende en guldnål til afsked. Forlovede blev de ikke — hans mor ville ikke anerkende en tjenestepige som svigerdatter. Hun vidste ikke, hvilken prægtig kone Grethe kunne være blevet for hendes søn.

Tiden gik, og i 1922 indfandt sig det tidspunkt, hvor onkel som 77-årig måtte tage sin afsked. Han var taknemmelig over at have måttet blive så længe i embedet. Han havde været rask nok; men nu begyndte alderen at gøre sig gældende. Der blev købt et lille hus på Margrethevej 3 i Holte ikke langt fra fasters bror, dr. Otto Møller, på Ernst Bojesensvej. Der kom de tre til at leve et stille liv, dog stadig gæstfri mod slægt og venner, men i mindre stil.

Da døden i april 1925 nærmede sig onkel, sad faster trofast ved hans side, hvilket var ham til usigelig trøst. Grethe tog lige så omhyggeligt sin part af pasningen. Den 12. maj 1925 døde han stille og fredeligt.

Faster Gudrun og Grethe fortsatte livet lige så stille efter onkels død. Faster var optaget af håndarbejder til Løventhals' årlige bazar i Grundtvighus. Hun fulgte med i sognets begivenheder og var gæstfri som vanligt. Hun og Grethe fulgtes overalt på besøg, de havde jo stadig

venskabskredsen i nærheden. Sammen passede de haven, faster med skuffejernet og Grethe med riven.

En skønne dag følte faster sig træt af dage. Hun blev i sengen og havde ingen kræfter til at stå op. Hendes bror, lægen, og Grethe plejede hende med omhu. Hun sov lige så stille ind, som hendes færden havde været, 20. januar 1944.

Efter fasters død blev Grethe boende i det lille hus, til alt var bragt i orden, møbler og sager fordelt mellem slægt og venner. Hendes egen arv og køkkengrej blev sendt til Egeje, hendes barndomshjem, hvor søster Bertha stadig boede. Der slog hun sig ned foreløbigt. Hun var da 61 år og kunne ikke tænke sig at søge ny plads i huset. Hun for tjente også sit otium efter så lang og tro tjeneste.

Anna

Efter at have fortalt om Margrethe vil jeg nu fortælle om Anna med det stærkt krøllede hår, Anna med den bløde stemme, Anna med mere uro i sindet end de andre.

Alle fire var velbegavede; men Anna arbejdede selvbevidst på sin udvikling. Hun kom ud at tjene straks efter konfirmationen, som skik var. Hun begynder i Køge; men det varede ikke længe, førend hun søgte store herskabs-huse i København. Når hun syntes, hun havde lært nok, skiftede hun plads, så hun kunne lære mere. Det var til ærgrelse for herskaberne, som havde været så tilfredse med hendes arbejde, at de gerne ville have beholdt hende længere. Hvert sted blev hun dog mindst 2-3 år. Hun endte med udelukkende at søge plads som herskabskokkepige og fik derfor større løn pr. måned end søstrene, der arbejdede som enepiger. Sådan var det! Alle fire søstre var nøjsomme og sparsommelige, og det kom dem til gode senere i livet.

Jeg kender kun to af stederne, hvor Anna tjente. Det ene var hos min faster, dr. Eli Møller, Hauser Plads 32 i København, hvor min faster havde oparbejdet en kendt fødeklinik. Det var et meget krævende arbejde, Anna havde påtaget sig. Det kunne min bror Olav bevidne. Han fik sin middagsmad i køkkenet hos Anna, mens hans studerede til læge og boede hos farmor Jutta på Østerbro. Det var en hjælp under studierne. Han var glad for Anna og hendes gode mad, mon ikke!

Sin sidste tid som herskabskokkepige tilbragte Anna hos redaktør Gulmann,⁸ som boede i Ryvangen ikke langt fra mit hjem, Callisensvej 42, hvor hendes yngste

søster tjente. Derfor fik vi ofte besøg af Anna, når hun havde fri. Altid var hun i godt humør. Hun fortalte om Gulmanns drenge, som hun kom godt ud af det med — hun var en stor børne- og hundeven. Hun meldte sig ind i KFUK, strakt hun kom til København. Det førte til, at hun ofte gik til gudstjeneste hos pastor Ricard⁹ ved Garnisonskirken. Hun ikke blot læste hans bøger, hun ejede dem.

En skønne dag besluttede Anna at tage hjem til Egeøje, hvor hendes næst yngste søster Bertha boede sammen med moderen.¹⁰ Hvad ville hun der? Hun havde fundet ud af, at hun ville være selvstændig, måske med en lille grønhandel. Hun boede hjemme og tog til Køge, hvor hun fik sig en stilling i en grønhandel. Der lærte hun sig at sælge og binde krans.

Da grøntforretningen overfor blev ledig, minsandten om ikke Anna købte den for sine sparepenge.¹¹ Butikken var ret stor med to vinduer ud til Brogade. Her kunne hun udstille sine varer: grøntsager og blomster. Nu fik søstre travlt med at dyrke mark og have, så der kunne komme billige og friske varer i butikken. I den var der et lille bag-

Brogade 21-23, 1950'erne. Til venstre ses Anna Olsens forretning med frugt, grønt og blomster. (Byarkivet).

værelse med sovesofa, bord og kogemuligheder. Ofte blev Anne derinde natten over; hun skulle jo tidligt på torvet efter varer, som hun ikke selv kunne dyrke. Hun skulle også tale med sine handelsforbindelser. Forretningen gik godt, så det varede ikke længe, førend Grethe kom efter at ekspedere, da også hun var flyttet hjem igen. Det morede hende at tale med folk, store som små.

At det gik godt for dem, fik vi at mærke i Hellerup. To gange om året kom der de herligste pakker dernedefra. Den ene kom lidt før jul i anledning af mors fødselsdag den 23. december. Den anden kom 8. maj, min yngste brors dødsdag. Den første indeholdt små røde tulipaner samt pyntegran med pilegrene til fødselsdagsbordet. Indpakket i rødt silkepapir var der figner, nødder, kaffe, hjemmebakte småkager og æbleskiver. Det var et højtideligt øjeblik at åbne julehilsenen fra Egøje. Den anden pakke kom som sagt til maj med månedens dejligste blomster: hvide tulipaner, pinseliljer, hyacinter med flere, ordnet med kærlig omhu.

Fra 1944 havde de tre søstre atter været samlet i det gamle hjem. Efter præstefolkenes død fandt Grethe det naturligt at tage til Egøje og bosætte sig der. Men det viste sig at være vanskeligt for tre voksne søstre at bo sammen i så lille et hus.

Da fik Anna atter en god idé. Grethe og hun kunne købe deres eget hus for deres sparepenge. Der var netop et hus med en stor have til salg længere nede i landsbygaden. Som tænkt så gjort. Det kan nok være, at Anna og Grethe fik travlt med at indrette hus og udhus. Haven var bevokset med prægtige Stevnskirsebærtræer — dér kunne blive noget at sælge. Havejorden var af den bedste slags til grøntsager og blomster. Nu var der to haver, som kunne bidrage med varer til butikken.

Det gik strygende, for de var dygtige, flittige og ihærdige alle tre. De første år cyklede Anna og Grethe på fuldt oppakkede cykler til Køge hver morgen. Senere blev Anna i byen til lørdag, mens Grethe tog til Egøje hver aften. Om lørdagen blev de hentet med samt deres usolgte varer af en taxachauffør ved navn Hyllekvist. Han bragte dem hjem og hentede dem igen mandag morgen, nu med friske varer. I week-enden syltede de de hjembragte frugter samt deres egne bær. De tog dem med til butikken, hvor syltetøjet gik som varmt brød. Med den travlhed gik uge efter uge med glæde og fortjeneste.

Når vor Ingeborg (den fjerde søster) havde ferie, rejste hun til Egøje og tog ivrigt del i søstrenes arbejde; der var

jo nok til dem alle. De tre søstre hyggede sig sammen, mens Betten aldrig havde tid til andet end at passe sin have til fordel for forretningen. En gang imellem trængte de til lidt forandring, så bad de »Hylle« køre sig en søndagstur til Vallø eller et andet skønt sted, hvor de kunne nyde en kop kaffe.

Engang gik turen helt op til Dronningmølle, hvor jeg har et lille rart sommerhus. Min mor levede på det tidspunkt og var deroppe sammen med Ingeborg og mig. Det var en rigtig sommerdag, så det blev også en rigtig festdag for alle, også for »Hylle«. Ingeborg havde stegt steg i det lille forsøvede komfur, og Anna og Grethe medbragte et ordentligt fad friske jordbær. Jo, der var glæde ved bordet uden for køkkendøren.

Anna overholdt en særegen tradition gennem mange år. Hun tog den 26. september ind på Amalienborg Plads for at hylde Kong Christian X. Bagefter sad hun på Skt. Annæ Plads og spiste sin medbragte mad. Den dag lukkede hun butikken. Folk i byen vidste, hvor hun var, og respekterede hendes handling.

Anna led i mange år af dårlige ben. Altid havde hun smerter, derfor stod hun og rokkede frem og tilbage i små sving bag disken. Til sidst blev det så galt, at hun måtte på hospitalet; men det hjalp ikke nok — hun måtte opgive forretningen. Det var hårdt.

Hun kom på plejehjem i Herfølge. Grethe kunne ikke alene føre forretningen videre, hun var jo ved at komme op i årene, og hun forstod sig ikke på at forhandle med leverandørerne. I 1968 i maj måned døde Anna til stor sorg for os alle. Hun blev begravet på Herfølge Kirkegård i familiegravstedet. Grethe boede så nogle år alene i det yndige hjem, som hun og Anna havde skabt sig, med de gamle møbler fra præstegården. Hvordan det gik Grethe senere fortælles andet steds.

Bertha

Nu er jeg nået til den tredje søster: Bertha Sofie Olsen, født 12. april 1888. Hendes barndom var fælles med søstrenes, så vi følger hende, hvor hun lever sit eget liv uafhængig af de andre.

Som skik og brug var dengang, kom hun ud som tjene-
stepige efter konfirmationen. Hun fik stuepigeplads i Køge; men den beholdt hun ikke ret længe. I hvert fald kom Betten, som hun blev kaldt, tidligt hjem til forældrene igen, mens de andre søstre havde pladser i København

Brugsforeningen i Egeje, Egejevej 132, blev oprettet i 1914. Her har i hvert fald søsteren Bertha købt ind.

og omegn. Hænderne sad godt på Betten, hun havde jo lært at bruge værktøj af sin far som de andre søstre. Efter faderens død tog hun sig af mark og have, af høns og grise, mens moderen stod for huset og madlavningen, så længe kræfterne slog til.

Mor Karen tilbragte sine sidste år i en stol ved vinduet, så hun kunne følge lidt med i, hvad der foregik i landsbygaden. Betten overtog efterhånden ledelsen og magten over alt, hvad der angik hjemmet, så de fraværende søstre måtte rette sig efter hende, når de var hjemme af og til. De så jo, at hun passede moderen og det hele. Det skønnede de på, da de ikke selv kunne — afstandene var for store. Moderen var et klogt og mildt væsen, så vi har ikke hørt andet end, at samarbejdet mellem Betten og moderen gik godt, til trods for at Betten var kendt for sit vanskelige sind. Hun havde dog kontakt med konerne i byen og med fætter Hans Hansen og hans kone Olga i Hastrup.

En aften i krigstiden ringede min yngre bror hjem og spurgte, hvordan det gik mor Karen. Han holdt ferie dernede i Egeje som barn, så han følte sig nært knyttet til hende. Jeg måtte fortælle, at hun frøs af mangel på brænde. Dagen efter ringede han igen og fortalte, at der i dagens løb ville komme et læs brænde fra Sydsjælland lige til døren. Trods snedækkede veje havde han fået en af sine venner til at gøre, som han bad om. Der blev stor glæde i det lille hjem.

Mor Karen døde i 1942, og søstre blev enige om, at Betten skulle blive i hjemmet som hidtil. To af søstre havde jo ikke egne hjem, så de kunne modtage arvesager, og der var gået for lang tid, siden Betten havde været ude at tjene. Betten blev og passede stedet, det vil sige hus, mark og have, videre.¹²

Ingeborg

Den 1. april var en dato, som kom til at høre til Ingeborgs og familiens mærkedage livet igennem.

Gennem Grethe havde vi jo allerede lidt kendskab til hende: Vi havde hørt om hendes konfirmation. Mor havde hjulpet Grethe med at købe stof til kjolen; men det havde ikke været så heldigt set med Ingeborgs øjne, for mor havde valgt et smukt hvidt uldent stof. Yndig ser Ingeborg ud på billedet — men de andre piger var alle i sorte kjoler. Det er ikke let som ung at være en undtagelse! Det glemte hun aldrig.

Jeg kan ikke huske, hvordan hun blev modtaget, det var jeg for lille til; men det har været venligt og forstående, kender jeg far og mor ret. Det eneste, hun har fortalt mig fra Esthersvej, var, at hendes værelse var lejet i stuen hos cykelsmeden. Mine brødre er åbenbart flyttet ind i Grethes forrige værelse. Det mærkelige var, at cykelsmeden havde betinget sig, at hans cykel måtte blive stående derinde. Heldigvis varede arrangementet kun et år, så flyttede vi over på den anden side af jernbanen til Callisensvej 42, 2. sal, Hellerup. Det blev vort blivende sted.

Der hørte et kælderværelse til hver lejlighed. Det var meningen, at de kunne benyttes til pigeværelser, da de var ret rummelige, men blot med små kældervinduer forsynet med ståltrådsnet. Vinduerne blev åbnet indad. Her i det midterste, der var det luneste, begyndte Ingeborg Olsen sin travle gang op og ned ad den snoede køkkentrappe til 2. sal og ofte videre helt op ad den stejle loftstrappe, når hun skulle hænge vasketøj på tørreloftet. Tænk at klare det i halvfjerdsindstyve år!

Dagens rytme blev anderledes her end på Esthersvej; men den kom hurtigt i gang, efter at mor og Ingeborg utrætteligt havde arbejdet med indflytningen. De var begge gode arbejdere og helmede ikke, før alt var på plads. Dengang var gardinerne et vanskeligt job. På gardinstængerne var der et bændel, på hvilket gardinet skulle hæftes i folder med knappenåle. Stangen blev sat op, og så var det spændende, om de hang lige — ellers ned ad stigen og rette, til det var som ønsket.

Vi flyttede ind 1. april 1908. Dagens rytme kom helt i gang til august, da vi to små begyndte vor skolegang. De to store drenge gik allerede i 3. og 5. klasse. Ingeborg kom op fra kælderen kl. 7 og gik i gang med morgenmaden til os alle. Mor fik sat børnene i gang med påklædningen og gav sig til at smøre madpakker til far og børnene, mens

Ingeborg hjalp til. Far skulle afsted til kontoret kl. 9. Når alle var ude af huset, kunne mor og Ingeborg tage sig en rolig stund over en kop kaffe og drøfte dagens arbejde.

Børnene kom hjem fra skole, fik en mellemmad, skiftede tøj og løb så ned at lege på vejen med nabobørnene. Mor gik på indkøb. Ingeborg gav sig til det planlagte arbejde og til forberedelsen til middagsmaden, når mor kom med varerne. Klokkeren 6 sad alle ved middagsbordet, hvor far

Husk paa Livets Svarede
hvars Værelses vilde Liv
er Sorgenne de gamle
men Gledene kun en Liv

Til en kære og Gæmning.

Din Søster Ingeborg

Ingeborg Olsen i sin hvide konfirmationskjole, 1903. Et par år senere skrev hun ovenstående melankolske digt i søster Berthas poesibog.

og mor talte sammen om dagens begivenheder i avisen; det lærte vi med tiden en del af. Ingeborg sad ikke ved bordet, hun ville hellere have sin mad i ro i køkkenet, når vi var færdige, i stedet for at løbe frem og tilbage fra bordet.

Aftenen gik med læsning, leg og snak. Ved 8-9-tiden blev børnene sendt i seng. Ingeborg gik ned til sig selv i kælderen, når middagsopvasken var til side.

Hendes værelse var hyggeligt med hvidmalet seng, klædeskab og den traditionelle kommode, dertil servante med tilbehør, sofabord og et par stole. I begyndelsen var det et par almindelige med tremmeryg, senere blev der plads til et par aflagte lænestole. Hun fik malerier og an-

dre billeder på væggen. Endelig pyntede et spejl med konsol stuen vældigt op. Vand hentede hun i vaskekælderens. Om vinteren varmede hun vandet på kakkelovnen, om sommeren tog hun en kedel varmt vand med ned fra 2. sal. Hun havde een fordel frem for os de første år: hun var nærmere gårdens dassers. Husets belysning bestod i gas- eller petroleumslamper, der gav ekstra arbejde. Det blev en strålende begivenhed den dag, der blev indlagt el over hele huset!

I disse omgivelser levede tre unge tjenestepiger fra 1908 og nogle år frem. De kom i snak med hinanden, og Ingeborg fik venner for livstid. De kom alle tre fra landlige forhold og passede derfor godt sammen. I det første værelse boede Ida, der hørte til familien Borck på 1. sal. Den tredje unge pige hed Vilhelmine og tjente hos familien Meyer i stuen. Undertiden kunne man se dem sidde omklædt i deres sorte kjoler og hvide forklæder ude på tørrepladsen. De hæklede på udstyr: blonder til forklæder og pudevær. Det blev ikke så mange år, de to unge piger blev på Callisensvej, for da familierne Borck og Meyer flyttede, kom de andre steder hen. Men som sagt, venskabet med Ingeborg holdt livet ud.

Inden sommeren 1908 var forbi, var jeg så uheldig at falde over en stub i plænen, og mit knæ hævede. Straks blev far og mor bange for, der skulle gå tuberkulose i knæet, som der havde været i halshvirvlen. Det var jo ikke længe siden, jeg var blevet befriet for gipsbandagen. De rådspurgte naturligvis professor Slomann, og for en sikkerheds skyld lagde han benet i gips fra ankel til midt på låret. På klinikken maledes man benet solbrændt, da jeg gik med halvstrømper. Fikst, ikke? Det var en trist affære, da jeg nu skulle begynde i skolen: man kørte mig i en såkaldt skubkærre dertil. Kort efter måtte jeg i seng med feber af en eller anden grund. Professoren havde sagt til mor, da jeg første gang blev lagt i gips, at de ikke måtte forkæle mig — derfor lod de mig ofte ligge alene. En dag, da jeg var sengeliggende, kravlede jeg ud til Ingeborg i køkkenet. Hun fulgte mig ind i seng igen, men satte sig hos mig og fortalte om, hvordan de hjemme i Egeje ved juletid ovre i stalden havde set nissen på ryggen af koen. Nissen ventede på julegrøden. Det, syntes jeg, var en spændende historie, og jeg har aldrig glemt den hygge og trøst, hun gav mig den gang.

Men her i de første år havde husets daværende ejer engageret murer Andersen fra den anden side af vejen til at holde havegangen, gården og dasserne rene. Grunden op

I hvor Du saa flytter Fodern frem,
glem aldrig vor stille Barnedansbjerg,
det bedste af alle Godes,
hvor vi ned rante paa Fodern Knie,
der staaed Frugetens paa Julens Træ
og hvor os farver var bjergs Moder.

Din Liss' s Anna

Anna Olsen mindedes
søstrenes fælles barn-
domshjem, da hun skrev i
Berthas poesibog, 1905.

mod stationen lå dengang ubebygget og var bevokset med græs og kæmpestore elmetræer. Murer Andersen havde lejet et stykke af grunden til tumleplads for sine mange unger. Da haven var delt mellem stuen og 1. sal, var der intet til os på 2. sal.

Far gjorde da som murer Andersen og fik lov til at leje et godt stykke ud for hovedtrappen. Det blev herligt for os, da der blev gravet til små haver og huler. Grunden fik navnet »Stykket«. Der blev klatret i de høje træer, og der blev handlet med murer Andersens ældste søn, Oscar: 2 øre for en irisknold. Far tog selv fat, og Ingeborg gik ham til hånde, hun var jo fra landet og ikke uvidende om den slags arbejde. Mor dyrkede sine blomster i vindueskar-men, hun var et bymenneske.

Blev der pylret om mig, måtte lillebror, Skat, tumle sig som den raske dreng, han var. Ingeborg fik lejlighed til at vise sig som en god sygeplejerske — god til at tage sig af sår og skader.

Alle børn på vejen kom til at kende Ingeborg og kunne godt lide hende, da hun forstod at snakke med dem. For sjovs skyld kunne vi godt finde på at synge: »Ingeborg lammelår, hold mig i hånden i 30 år«. (Men for mit vedkommende blev det 70 år!) Det kedelige ved hende var, at hun ikke lod sig drille.

Dagligdagens rytme på 2. sal

Mor tog sig af soveværelserne, Ingeborg af stuerne. Man hørte hende banke tæpper på altanen, så det gjaldede. Senere, da støvsugeren blev opfundet, var småtæpperne ikke rene, før de havde fået en ekstra omgang med tæppebankeren. Selv de store gulvtæpper bar hun ned i gården og fik dem løftet op på tæppestangen, som dengang fandtes. Så kom turen til formiddagskaffen. De talte ofte så højt og ivrigt med hinanden, så et barnebarn spurgte: »Hvorfor skændes farmor og Ingeborg altid?« Svaret lød: »De skændes ikke, de diskuterer«.

Ingeborg samlede til storvask, det var et ordentligt arbejde. Der skulle fyres under gruekedlen, og ofte måtte hun først hugge brænde, dernæst fylde vand i de store skyllekar med mere. Før tøjet kunne hænges ud på tørrepladsen, måtte der trækkes snore. Om vinteren måtte hun bære det tunge våde tøj helt på på tørreloftet. Endelig kom så dagen, hvor tøjet skulle stryges. Det var et syn, da drengene var blevet store og gik med rigtige skjorter. Mor strøg i soveværelset, Ingeborg i køkkenet. Til sidst hang hele den lange gang fuld af nystrøgne mandeskjorter til fire mandfolk. Det var det, der var et syn! Ingeborg havde købt sig en symaskine. På den reparerede hun flipper, manchetter og ægvendte lagner. Mor stroppede strømper, syede knapper i og så videre.

Når vi børn kom fra skole, spurgte vi straks: »Er mor hjemme?«, og det var hun næsten altid. Vi skiftede tøj, vi skulle jo se pæne ud i skolen som de andre børn. Dernæst toges der fat på lektierne. Mor var dygtig til at hjælpe os, især med sprog. Far hjalp med matematik og regning, som ikke var mors stærke side. Når lektierne var til side, kunne vi slippe ned og lege, til der blev kaldt til middag.

Søndagen havde sin egen melodi. Ingeborg måtte regnes for ung de første ti år. Det tog mor hensyn til, og derfor havde Ingeborg fri næsten hver søndag, så hun kunne dyrke sin egen familie og sine egne venner. Om lørdagen bagte Ingeborg galopkringle, så mor havde noget at traktere med for invasionen af unge, der kom til te. På disse fridage tog Ingeborg ind til sin faster og to fætre, Åge og Niels, på Østerbro. Der hyggede hun sig godt — og der stod ingen gammel opvask til hende næste morgen; den havde mor ordnet.

Årets rytme

Til de huslige arbejdsdage hørte *efterårs- og forårsrengøringen*. Det var noget, far ikke holdt af. Det varede en hel måned, hver stue tog en uge. Alt blev vasket og skuret. Skuffer og skabe fik en omgang.

Det kunne hænde, at det ringede på døren. Ingeborg gik ud og åbnede; der stod den gamle kone, som tiggede ved at sige: »Jeg er glad for, hvad jeg får«. Hun gik bort med en skilling. Når forårsrengøringen var færdig, blev der ikke fyret i kakkelovnen, hvor kold maj måned end var. Man glemmer ikke den friske duft af sæbe, der fyldte stuerne. Når der så stod en buket af nyudsprungne bøgegrene med pinseliljer imellem henne på konsollen ved det store guld-spejl, ja så var det forår indendørs.

Det kunne også banke på køkkendøren. Vi fik besøg af den smukke fiskerkone fra Skovshoved. Hun kom vandrede med sin kurv på ryggen. Hendes maleri hang i sin tid på Charlottenborg, så smuk var hun. Jeg husker lyden, når hun med et stykke sækkelærred flåede rødspættterne. Med hende fik Ingeborg altid en hyggesnak.

Til årets mærkedage ud over højtiderne hørte alle vore *fødselsdage og familiesammenkomsterne* af fars søskende. Mor havde kun to søstre. Til de øvrige faste gæster hørte læsekredsen, som bestod af fars og mors gode venner. Jeg foretrækker at begynde med fødselsdagene. Vi samlede ved morgenbordet, hvor fødselarens plads var markeret med flag, blomster og gaver. Skulle vi i skole, var der lidt fart over feltet, så vi måtte dvæle lidt længere over tin-

*Helga og Frede Møller i
altanstuen i deres hjem,
Callisensvej 42, hvor
Ingeborg Olsen tjente i 72
år, ca. 1914.*

gene, når vi kom hjem igen. Om eftermiddagen havde vi kammerater og fætre og kusiner til chokoladebord med kringle, hvori der var anbragt så mange hvide lys, som fødselaren fyldte det år. Blev man over ti, blev disse år betegnet med et rødt lys, mens de øvrige fyldtes op med hvide. Det var et festligt syn at se bordet med den flammende kringle, og de glade råbende unger. Mor og Ingeborg havde travlt med at fylde fadene, efterhånden som de tømtes. Blev festen holdt om aftenen, kom fastre, onkler og tanter og ikke at forglemme farmor Jutta, som nok kunne sætte gang i diskussionen, så fødselsdagsbarnet helt blev glemt.

Fødselsdagsrækken begyndte med fars den 26. juni og endte med mors den 23. december. Sommermorgen den 26. juni om det festligt dækkede bord med det gule stel, med flag og de første roser havde altid sin egen stemning; der lå gaver, naturligvis, ved fars plads, men en skønne dag lå der pludselig gaver på alle kuverterne. De var ikke store, men vel betænkte. Idéen til dette arrangement opstod hos far, da vi et par dage før fødselsdagen kom og bad ham om penge til at købe *ham* en gave. Vi fik ikke lomme-penge dengang; vi fik, hvad vi bad om til vore fornødenheder.

I september holdt Ingeborg og jeg fødselsdag, hun den 5. september og jeg den 20. Hendes fødselsdagsbord blev dækket i køkkenet med dug, blomster og gaver fra hver især i vor lille familie. Somme tider kom der hilsener med posten fra hendes venner og fra nogle af den store familie. Hun fik som regel pengegaver. Men da mine brødre begyndte at tjene selv, kunne de finde på at give hende en fin taske, handsker eller lignende. De sidste år, da hun måtte kaldes gammel, kunne man glæde hende med en god flaske Brøndum. Den styrkede jo. Nogle gange holdt hun kaffegilde i kælderens for sine veninder. De havde det så ugenert dernede. Blandt veninderne var der et meget ejendommeligt menneske, Bertha, kaldet Knortemig Bertha. Hun kom engang med en bog til Ingeborg. Idet hun rakte den frem, tilføjede hun: »Når du har læst den, kan du give mig den igen«.

Ingeborg blev sjældent fejret på sine runde fødselsdage. Hun tog gerne hjem til Egøje til søstrene. Da hun blev 80 læssede hun et læs brænde af dernede. På hendes jubilæumsdage blev der festet for hende på Callisensvej, men det er et stort kapitel for sig.

Men nu kommer der en særlig dag, nemlig mors fødselsdag; den er jo særlig, dels fordi det er mor, og dels fordi

hun var så uheldig at holde den 23. december, lige op ad juleaften. Det kom til at præge den. Da vi var børn, blev der ikke gjort noget videre ud af den. Juleforberedelserne tog magten. Far vækkede mor tidligt med et lille digt eller rim, samtidig med at han trak en blomst i urtepotte frem under sengen. Mor elskede sine blomstervinduer. Ved morgenbordet, hvor det kneb med at være samlede, fik hun vore små gaver.

En af mors fødselsdage fik sit præg af krigsforholdene. Brændet vi havde, var jo nærmest tørv, det gav ikke megen varme i vore store stuer. Det var blevet skik, at mors børn, svigerdøtre og børnebørn og enkelte af mine kusiner kom til en lille middag. Den dag under krigen måtte Ingeborg fyre i to dage forinden i spisestuen for at få nogenlunde varme. Mor gik i pels og galoscher og dækkede bord. Om aftenen sad gæsterne med sjaler og tæpper om sig. Borrdækningen bestod af den fine damaskesdug, julelug med stjerner på blå bund lagt ovenpå. Mange lys i de store kandelabre og i de små kærtestager. Dertil kom mange små røde tulipaner. De kom fra Anna i Egeje sammen med gran og pil og andre gode sager. Een gang fik Ingeborg hjælp af sin veninde frk. Madsen, men ellers klarede mor og Ingeborg arbejdet selv.

Endnu en skik blev indført: Ingeborg havde samlet små gaver til børnebørnene. Efter kaffen kom hun ind med en bakke med pakker, som børnebørnene med stor spænding åbnede en efter en. Det var utroligt, hvad hun kunne finde på.

Læseaftenerne var tilbagevendende begivenheder. De opstod på grund af fars dårlige hørelse. Læsekredsen var fars og mors gode venner. Det var dem, der foreslog, at far kunne læse højt for dem af en eller anden god bog, når de var sammen. Så behøvede han ikke føle sig udenfor. Det havde vi megen glæde af. Jeg sagde vi, fordi jeg fik lov at komme med efter konfirmationsalderen. Vennerne var direktør i landbrugsministeriet Jens Sørensen og fru Inger, underfoged Martin Bergild og fru Johanne, samt hendes søster Ingeborg Thorsen og af og til den tredje søster, sygeplejerske Ingrid. Da jeg blev født, havde fru Bergild som ganske ung været i huset hos os. Hun var gårdmandsdatter. Hun blev uddannet til tandlæge og gift med underfogeden. Hendes søster Ingeborg var lærerinde og boede på Østerbro.

Vi var således fire til at holde middag for hinanden. Der var 3-4 uger mellem sammenkomsterne. Herrerne havde blomster med til værtinden. Vi fik dejlig middag med kaf-

fe bagefter. Den politiske diskussion begyndte under måltidet og fortsatte ved kaffen. Så kunne de pludselig give sig til at synge sange fra højskolesangbogen. Søstrene Thorsen havde gode stemmer. Fru Sørensen skyndede på far, at nu kunne læsningen godt begynde. Der blev f.eks. læst August af Knut Hamsun. Det var hyggelige aftener, der sluttede med en kop te inden hjemfarten.

Der blev læst mange værdifulde bøger i årenes løb, og vi »piger« fik strikket en del, mens de lyttende herrer fik røget nogle cigarer. Hvorfor har jeg gjort så meget ud af denne beretning? Fordi Ingeborg havde sin oplevelse af læseklubben, når den var hos os på Callisensvej. Først sled mor og Ingeborg med at finde på interessante retter, f.eks. brun suppe med fuglereder — halve æg, hvori blomsten var rullet til små perler. Det så nydeligt ud, når rederne svømmede rundt i tallerkenen. Desserten kunne være »sne«, der mest bestod af æggehvide, der var pisket med håndkraft en hel time. Der blev tilsat citron og husblas og serveret med rød sovs. Borddækningen gjorde mor meget ud af, med farvet dug og blomster, der passede til retterne: brun dug til brun suppe og lignende. Grønne kranser à 10 øre til gul dug.

Mor og Ingeborg var klædt om en halv time før gæsterne kom. Der var ikke noget jageri til sidst. Ingeborg var i sort kjole og hvidt pynteforklæde. Gæsterne kom. Det morrede Ingeborg at se, hvor svært det var for direktør Sørensen at komme inden for døren. Han skulle have hatten af, have den, mappen og blomsterne anbragt i en hånd, så han kunne række den frie hånd til Ingeborg. Han var jo ven af huset, så hilste man rigtigt på stuepigen. Fru Berild havde altid en morsom bemærkning til Ingeborg. I aftenens løb kunne en af gæsterne blive lidt længe borte, vedkommende var da en tur i køkkenet for at snakke med Ingeborg.

Begivenheder 1911-1927

1911 skete der noget, jeg var for lille til at huske årsagen til, og senere har jeg ikke fået fortalt derom. Sagen er næsten forblevet skjult. Men pludselig tog Ingeborg plads hos en kaptajnsfamilie på Østerbro, mens vi fik en højskoleelev fra Rødkilde. Hun hed Karoline, var klodset og ikke videre heldig. En aften mor og far ikke var hjemme, løb hun efter Erling med en åben saks. Han har muligvis drillet hende. Hun blev sagt op. Til den 1. kom Ingeborg tilbage til alles glæde. Hun kom for at blive. Om det var mor,

Ingeborg Olsen i sin
"uniform". Pigen til venstre
er ubekendt, ca. 1910.

som havde syntes, at hun skulle se noget andet, eller hun selv havde taget initiativet, ved jeg som sagt ikke. Hun talte nødigt om det ophold.

Hjemme i Hellerup gik nogle år sin rolige gang. Erling var ved at nå alderen for realeksamen. Han havde velhavende kammerater. Det var mode blandt de unge dengang at gå op og ned ad Strandvejen om aftenen og så ende hos konditor Hostrup. De skiftedes til at give en omgang. Det kneb for Erling, som ingen lommepege havde, så han lånte hos Ingeborg. Hun gjorde det gerne, hun forstod godt, det var svært for ham at bede far om penge til kager. Han var flink nok til at betale tilbage, så snart han fik nogle. Måske af onkel i Søllerød, hvortil han flyttede for at tage realeksamen fra Nærum Kostskole.

1914 brød jo 1. Verdenskrig ud. I det daglige mærkede vi ikke meget til den, ud over at den havde indflydelse på kosten. Vi fik nogle mærkelige gule blærer til at farve margarinen med. Frikadellerne blev så tunge, vi kaldte dem for kanon-frikadeller. Rugbrøds- og suktermærker fik vi ekstra inde fra faster Elis fødeklinik, hvor spædbørnene blev tildelt mærker.

1916 blev et mærkeår. Olav blev student og flyttede ind til farmor Jutta på Østersøgade. Han skulle studere til læge: Bo hos farmor og spise middag hos faster Eli på Hauser Plads, hvor hun havde sin fødeklinik. Hjemme på Callisensvej stod konfirmationen af de to mindste for døren. Men den blev anderledes end planlagt. Ingeborg blev indlagt på det gamle Amtssygehus for årebetændelse. Altså kunne middagen ikke holdes hjemme.

Faster og onkel i Søllerød tilbød at holde festen, farbror Ottos at give frokosten, for vi kunne ikke nå frem og tilbage til Hellerup. Men det var en stor skuffelse for Ingeborg og os, at hun ikke kunne være med. Til gengæld kom Ingeborgs søster Grethe til at deltage i festlighederne, da hun nu kom til at stå for middagen, og hvad dermed fulgte. Konfirmationen fandt sted i Søllerød Kirke den 1. oktober 1916. Den varede to timer og var meget højtidelig og af betydning for de unge. Gaverne var noget præget af krigstiden; dog ikke onkel og fasters gave, den bestod af fem guldtikroner til Skat og mig hver.

Foråret 1917 blev farmor Jutta 80 og blev fejret flere dage i træk af familien og Dansk Kvindesamfund¹³ og flere andre. Det klarede hun ikke helt. Hun var ligesom ikke rigtig ved bevidsthed. Da lejligheden på 1. sal på Callisensvej 42 netop blev ledig om efteråret 1917, flyttede farmor ud til os, så kunne far og mor se efter hende. Hun fik desuden en lidt ældre husbestyrerinde Boline Plough fra Fyn. Før havde farmor haft unge højskolepiger til at holde hus for sig, men de forstod sig sjældent på at passe et gammelt menneske, især hvad renligheden angik. Men farmor fulgte deres forlovelser med stor interesse.

Nu skete det, da Boline stod for huset, at farmor og hun blev uenige om, når der skulle skiftes til rent undertøj. Så oplevede vi, at farmor kom op ad hovedtrappen til mor for at beklage sig, og Boline kom op ad køkkentrappen til Ingeborg. De blev beroliget og trøstet og fulgtes så ned sammen ad hovedtrappen som de bedste venner af verden. Boline gjorde også noget andet godt for farmor. Hun led af bronchitis og tog mod alle de hjælpemidler, hun hørte om, så farmors natbord var fyldt med medicinflasker.

Hun måtte prøve alle de råd, som hun hørte om. Disse flasker fik Boline fjernet og erstattet med en kop kamillete, som farmor sov godt på. For Ingeborgs vedkommende betød Boline et godt og hyggeligt venskab.

Vi andre blev heller ikke snydt med hendes nærværelse. Sommetider bød farmor og Boline familien på 2. sal ned til søndagsmiddag. Den bestod af kogt høne med peberrodssovs og en hønsekødssuppe med alle slags urter og både mel- og kødboller, mindst 50 boller i hver tallerken. Derefter æblekage med flødeskum og geléklatte, store som femøres-kager. Efter måltidet skulle der ske noget: enten fortalte farmor om sit sønderjyske bryllup med 12 ridende brudesvende, eller vi skulle synge efter højskole-sangbogen, eller vi unge skulle berette om vore oplevelser. Aftenen endte med, at far, mor og farmor kom i diskussion om politik. Der sluttedes af med aftensangen: Guds ord, det er vort arvegods.

25. oktober 1921 holdt far og mor deres sølvbryllup. Farbror Helge og tante Ella tilbød som gave at fejre festen i deres hjem på Vangehusvej. Det blev modtaget med tak og glæde. Ingeborg vartede op. Det var hun blevet ekspert i. Søster Anna var da kokkepige hos redaktør Gulmann i Ryvangen. Når redaktøren holdt herremiddag bad han Anna sørge for, at Ingeborg kom til opvartning. Det sagde mor aldrig nej til, og Ingeborg selv syntes, det var morsomt — og det betød jo også en ekstraskilling.

I 1927 døde farmor Jutta. På Callisensvej var både familie og slægten naturligvis optaget af situationen. Far plejede straks at gå ned til farmor, når han kom fra kontoret. Maden på 2. sal måtte vente, men det lod sig jo gøre. Faster Eli kom så tit hun kunne. Nu kommer doktordamen, sagde Boline, hun havde stor respekt for hende. Doktordamen optrådte altid myndigt og værdigt. Ingeborg kunne glæde sig over, at faster regnede hende for noget. Når Ingeborg kom op i lægeboligen, bad faster hende fortælle Tine og Katrine,¹⁴ hvordan hun bar sig ad med en eller anden husgerning.

Begravelsen fandt sted fra Hellerup Kirke og siden i Sorø, hvor familiegravstedet findes. Men der var Ingeborg jo ikke med. Men hun var med til arbejdet med at tømme lejligheden på 1. sal. Det betød, at vi oppe hos os fik en del arvesager, bl.a. det store chatol. Mor og Ingeborg måtte til at flytte om på møblerne, men det var mor dygtig til. Flytte et andet sted hen brød hun sig ikke om, derimod havde hun i årenes løb glæde af at bytte om på stuerne, hvilket ikke fornøjede far.

Triumviratet 1932-1940

(I 1932 døde Tove Bojsen-Møllers fader efter nogle måneders sygeleje.)

Det blev en svær tid for os tre, der nu var tilbage. Drengene var alle flyttet og havde deres egne hjem, og nu var far der heller ikke mere. Men i de kommende år levede vi tre så godt sammen, at de unge kaldte os »Triumviratet« i Hellerup.

Fars død fik et efterspil: gamle moster Thyra i Horsens mente, at der nu var plads til hende på Callisensvej. Men nej, fire kvinder i samme bur, det gik ikke, var vi tre enige om. Ingeborg sagde rent ud, at så rejste hun. Løsningen på problemet blev, at moster kom til at bo på Nærumvang hos Solvejgs søster frk. Elvira Schrøder, som havde et rekonvalescenthjem der. Ingeborg og jeg skiftedes til at cykle ud og besøge moster. Desværre var vejen for lang til, at vi kunne besøge hende ret ofte.

Efter fars død blev der flyttet om på stuerne. Soveværelset blev til min stue. Hvor var jeg glad for at få mulighed til at have mine sager samlet på et sted. Mor fik soveværelset, hvor drengene havde boet. Ingeborg var en praktisk hjælper, hun havde kræfter til at flytte møbler, til at slå søm i til billeder, der fik nye pladser. Fars stue forblev uforandret, såvel som spisestuen. Dagliglivet fik en ændret rytme. Mor fik sin pension efter far, den var ikke stor, selv om han endte som kontorchef i matrikelvæsnet. 190 kr. om måneden. Derfor var det godt, at min vikartid sluttede 1. august 1932. Da blev jeg timelærer, d.v.s. fast ansat, så nu hørte jeg til Gentofte kommune. Det var jo ikke så dårligt.

Nu skulle mor ikke mere bede om husholdningspenge; sammen med min månedsløn måtte vi så se at klare vore udgifter og Ingeborgs løn. Godt hun ikke var fordringsfuld og forstandig med sin løn. Vi fik det i hvert fald til at løbe rundt. Hver passede sin del. Mor købte ind m.m. Ingeborg og mor sørgede for rengøring og madlavning og jeg mit skolearbejde og det store regnskab: husleje, skatter m.v. Vi tog mod drengene og deres koner og fremover børnebørnene — for ikke at forglemme deres hunde. Ingeborg var en strålende børne- og hundeven. Ingen af dem ville frivilligt med hjem. De gemte sig bag lænestolene.

Vi havde også vore små fornøjelser: vi tog ud til Dyrehaven med moster Thyra. Vi kørte gennem skoven i kaperovogn og drak kaffe ved et af skovløberhusene. Eller vi gik i biografen på Strandvejen. Vi tog blødt brød med hjem.

Det gamle bondesamfundsskikke, herunder folkedans, dyrkedes på højskolerne. Elever på Grundtvigs Højskole i Lyngby 1901-1902. Margrethe Olsen ses yderst til højre bag den knælende mand. Den ældre kvinde midt i flokken er højskolemoder Jutta Bojsen-Møller.

Det var mosters udtryk for wienerbrød. Vi skulle jo ende festen med aftenkaffe.

Andre gange kunne vi finde på at tage til Malmø eller Lund. På en af turene fik vi lokket Grethe fra Søllerød med. Hun trængte til en fridag. Nej, hvor vi hyggede os alle fire. Det var spændende at gå i de svenske butikker, købe kager og kaffe og småting, vi ikke havde derhjemme. Grethe forærede mor en smuk keramiktallerken. Vi gik i parkerne og beundrede blomsterarrangementerne.

Ind imellem havde jeg mine seminariekammerater til middag eller aftente eller lærervennerne fra Dyssegårds-skolen, hvor jeg var ansat. Jeg havde blot at sige, hvor mange der kom, så tog Ingeborg og mor sig af madlavningen og borddækningen. Det var deres job, det havde jeg jo ingen forstand på!

Dr. Caroline Amalies Asylskole 1937-1938

1932 blev jeg fastansat ved den nybyggede Dyssegårds-skole i Gentofte. Der arbejdede jeg til 1937. Da fik jeg tilbud om at lede Dr. Caroline Amalies Asylskole i Rigensgade. Efter forundersøgelser tog jeg imod tilbuddet med

den sikkerhedsventil, skoledirektør Vinten gav mig, idet han tilbød mig et års orlov fra Gentofte kommune.

I sommeren 37 var vi travlt optaget med at flytte ind i den skønne lejlighed med udsigt over Nyboder. Ingeborg tog sin store part af maset. Der var to stuer og et rum under taget, som jeg benyttede til soveværelse. Desuden var der et stort køkken, der kunne benyttes til undervisning i madlavning. Ved siden af dette lå et stort og lyst pigeværelse. Dette var 2. sal, hvor der tillige fandtes et klasseværelse til 1. klasse.

Bestyrerinden, som jeg skulle afløse, havde ledet skolen i 35 år og ønskede at holde op. Hendes hushjælp ville heller ikke blive længere, derfor skulle jeg selv skaffe mig en hjælp til rengøring af skolen samt fyring, endvidere skulle hun være min husholderske. En af lærerinderne på Dyssegårdsskolen havde en »Ingeborg«, som havde en veninde, som tilbød at påtage sig jobbet.

Dagen kom, da jeg skulle modtage elever og lærerinder. Aftenen før kom husbestyrerinden. Hun tog sit værelse i besiddelse, mente jeg. Men om morgenen var fuglen fløjet. Pinligt. Hvad gør man i en sådan situation? Ringer hjem til Ingeborg — »Kom og hjælp mig!« Så hurtigt som det lod sig gøre, var hun der og gik i gang med at ordne frokost til lærerværelset, hvor jeg skulle forhandle med lærerne. Hvad nu? Ingeborg kunne ikke blive hos mig, men i løbet af en ugestid havde Ingeborg skaffet mig en Karen Sørensen af hendes egen type. Hun blev en storartet hjælp, som klarede alle vore mange vanskeligheder.

Jeg var glad for arbejdet de første måneder, men dagen før juleafslutningen blev et brev stukket ind under døren til min lejlighed. I brevet stod der, at skolen måtte slutte til sommer; der var ingen penge til at fortsætte. Fortvivlet var jeg, spurgte højesteretssagføreren, hvad det skulle betyde. Det viste sig, at jeg var kommet i klemme mellem skole- og asylbestyrelse.

Tiden gik sin bitre gang, og dagen kom, da jeg måtte lukke døren til skolen for stedse og bygningen fortsætte som asyl. Til afslutningen hørte også, at Karen måtte finde sig en ny stilling, og Ingeborg atter måtte hjælpe mig med at flytte hjem. Det var et drøjt arbejde. Men en stor trøst, at jeg atter kunne tage arbejdet op på Dyssegårdsskolen, hvor jeg havde været glad for at arbejde.

Triumviratet blev enige om, at lejligheden på Callisensvej nu skulle deles mellem mor og mig. Jeg havde jo et år prøvet at have min egen lejlighed og skulle nu ikke nøjes med en enkelt stue. De to første stuer blev mine, og altan-

stuen og fars og mors tidligere soveværelse blev mors opholdsstuer. Hun havde jo indrettet soveværelse i drengenes kammer. Den dobbelte dør til altanstuen blev lukket, så der var ingen gennemgang der mere. Der blev hængt portierer på begge sider af døren. Det var godt at have en Ingeborg i et sådant tilfælde, hun var interesseret, og hænderne sad godt på hende. Hun kunne slæbe og hamre og hvad, der ellers krævedes.

Anden Verdenskrig 1940-1945

Skat kom hjem grøn i ansigtet 1. september 1939 og fortalte, at krigen var brudt ud. Det gjorde et stærkt indtryk på os tre. Dagene gik, og 9. april vågnede jeg ved flyvemaskinernes brusen over taget. Jeg sprang op og så dem og tænkte: har vi virkelig så mange? Men det viste sig at være tyske maskiner! Livets dybeste alvor var over os. Besættelsen gjorde sig mærkbar inden for hjemmets rammer ved befaling om mørklægningsgardiner og om indretning af beskyttelsesrum. Mor og Ingeborg gik i gang med gardinerne. Værten, grosserer Elkjær, fik indrettet beskyttelsesrum i kældergangen og det fælles badeværelse dernede. Uden for kældervinduerne blev lagt en bunke sandsække, indenfor blev anbragt bænke og stole, som vi kunne sidde på under luftalarmen.

Søstrene gik i den gamle Egoje Skole på Billesborgvej. På billedet ses Ingeborg i tredje række til venstre for lærer Ole Ingvorsen, ca. 1902.

Varerne kom jo på mærker, og deres antal formindske- des. Her viste Elkjær sig lidt medlidende med os, der ikke kunne skaffe os alt. De satte deres tepotte med de engang brugte teblade ud på køkkentrappen, så kunne Ingeborg tage den med op, og vi kunne få andet bryg. Det smagte dog bedre end alle de kunstige arter, der blev fremstillet. Et punkt indenfor dagliglivet i denne periode, som spille- de en betydelig rolle var *kaffen* til mor; den kunne hun dårligt undvære. Mor fik kaffe og mærker fra mange for- skellige mennesker, så der kunne skrives en hel lang hi- storie om dette emne. Andre af livets kvaler var brænds- let. Koks blev ombyttet med tørv, og de efterlod så megen aske, at der måtte bæres lige så meget ned som op. I slut- ningen af krigen fik jeg fat i nogle skoledrenge fra Helle- rup Skole til at hente brændsel op og bære aske ned for at aflaste Ingeborg på de lange ture fra 2. sal til kælderens.

Da der blev udgangsforbud om aftenen, måtte al selska- belighed holdes om eftermiddagen. Når mor gik ned ad Strandvejen og købte ind, da hændte det, at der blev luft- alarm. Mor mente, vejen var så kort hjem, at hun blot kun- ne gå videre, men andre folk tvang hende ned i de kolde rum på Svanemøllevej. Ingeborg oplevede også at måtte sidde i offentlige beskyttelsesrum. Jeg undgik det mær- keligt nok. Et andet træk fra krigstidens dagligdag var radiolytning om aftenen. Den vanskeliggjorde tyskerne jo ved at sende støj på, men lidt fik vi dog at vide.

Noget andet der hørte til dagens gøremål, var opsam- ling af madrester til dyrene. Det var sat i system med spe- cielle spande til affald, der blev afhentet, når man havde nået et bestemt antal kilo. Så fik man besked om, at en vis portion kød kunne hentes i Grøndalskirkens krypt. Det passede Ingeborg godt. Hun cyklede gerne derud og fik sin lovede part. Hun glædede sig over at kunne hjælpe til med at skaffe føden.

Andre begivenheder var alsang og algang. Ingeborg og jeg deltog i begge dele. Til alsangen var vi ikke særlig ydende, ingen af os havde sangstemmer, men vi kunne glæde os over vore mange dejlige fædrelandssange. Til al- gangen kunne vi bedre være med. Vi skulle møde ved Hu- sarkasernen ved Ryvangsallé, og så skulle vi gå til Messi- askirken og tilbage igen inden for halvanden time (!). Vi klarede det på en meget rimelig tid efter vores alder. På tilbagevejen ville vi have kager med hjem til mor til vor ef- termiddagskaffe. Alle havde samme idé, og kagebutik- kerne var fulde lige til vi nåede til Hellerup. Nå, vi kom så hjem med kager fra Adser og nåle som tegn på, at vi havde

klaret opgaven. Vi havde også moret os undervejs. Især over de mange bemærkninger, der faldt fra de forbigående.

I januar 1944 skete en forandring for søstrene. Faster Gudrun døde, og det betød for Grethe, at hendes lange arbejde for præstefolkene var nået til vejs ende. Når hun fik afsluttet lukningen af det lille hus på Margrethevej, kunne hun ikke søge ny stilling i huset hos fremmede mennesker, det var hun for gammel til, syntes hun som nogle og tresårig. Hun besluttede at tage hjem til Egøje og hjælpe søstrene. Men forinden hjalp hun overretssagfører Knud Anker Jensen med at fordele arvesagerne til fasters mange brorbørn.

*«Hyldekrogens», 1942.
Tove Bojsen-Møller købte i
1941 dette sommerhus i
Munkerup ved Dronningmølle.*

Sommerhus ved Dronningmølle

I 1941 døde faster Eli. Det var en stor begivenhed i familien. Hun havde betydet så meget for den. Begravelsen blev stor, for også samfundet ville hædre hende for hendes utrættelige deltagelse f.eks. i Dansk Kvindesamfund og ved oprettelsen af Kvinderegensen. Ægteparret efterlod sig ingen børn, de var blevet sent gift. Men faster havde 15 brødre børn, og hendes mand, Alfred Helsted, nogle få slægtninge.

Det som kommer mit skriveri ved, er min arveparts betydning for Triumviratet. Faster og Helsted, som vi kaldte ham, delte deres formue i to dele: en part til Kvinderegensen og unge viderestuderende læger og til de omtalte 15 brødre børn, fordelt således at de ældste fik de mindste portioner og de yngste mest f.eks. til hjælp til deres ud-

dannelse. Min part var så stor, at jeg kunne se mig om efter et sommerhus. Det kunne jo være dejligt at være på landet de lange ferier, som lærere havde. En skønne dag faldt mit øje på en annonce om et lille hus i Dronningmølle. Det havde stråtag, to stuer, to kamre, køkken med vand inde, en lille kælder samt garage og stor grund. Huset var ovenikøbet møbleret.

Sagen gik i orden, og lykkelig var hele triumviratet. Det var i februar 1941. Der var længe til sommer, men man kunne tage med tog til Helsingør og videre med Gillelejebanen frem og tilbage på een dag. Senere gik turen med fuld oppakning pr. cykel. Under krigen var trafikken ikke så slem. Ingeborg var meget interesseret og en vidunderlig hjælp.

I begyndelsen fulgtes Ingeborg og jeg derop. Vi havde travlt med at indrette stuerne og køkkenet. Til komfuret måtte vi samle kviste indtil vi fik brænde, som også var til kaminen i storstuen. Til den fik vi også skaffet tørv, men de grisede kedeligt. Jeg indrettede mig en stue ud mod haven. Ingeborg gjorde stuen med to køjer til sin. Når mor var med, lå hun i et lille værelse ved siden af køkkenet.

Da den første sommer var gået, var der så meget i orden, at vi kunne tænke på at bede gæster. Til stor glæde for Ingeborg havde hendes søstre Anna og Margrethe lyst til at bestille deres taxamand, »Hylle«, til at køre dem op til os. Det blev en stor dag. Vejret var så godt, at vi kunne sidde ude foran køkkendøren med udsigt til Heshjørghøj. Vi fik steg, som Ingeborg havde stegt i ovnen i det lille forsøvede komfur. Efterretten bestod af et stort fad jordbær, som søstrene havde med fra deres egen have. Vi nød sådan at være sammen. Vi syntes, det var stort af Anna at udholde smerterne i benene, men hun var jo kendt for sit gå-på-mod.

Så begyndte dagliglivet: Jeg løb ned i vandet kl. 7.30 og kom op til morgenkaffe på verandaen i hyggeligt selskab med mor og Ingeborg. Derefter tog vi fat med arbejdet i hus og have. I dagens løb fik vi besøg af enten grønthandleren eller fiskeren med deres varer i trækvogne. Brød fik vi fra bagerens butik, der lå lige ud for Svinget på Strandvejen. Ved siden af bageren lå en lille købmandsbutik. Derhen kunne mor gå på indkøb. Det morede mange at se hende klædt på til denne udflugt på bymaner: hvid hat, hvid kjole, trøje, strømper og sko, samt handsker og taske fuldendte dragten.

Vi fik Bodil¹⁶ som liggende gæst. Hun var vel 9-10 år på det tidspunkt. Hun lå i den øverste køje i det blå værel-

se sammen med Ingeborg. De havde det rart sammen. Bodil var nem, hun lå ofte på maven ude på græsset og læste. Det var fest når Ingeborg, Bodil og jeg fulgtes i vandet. Ingeborg var stolt over at være den første, der hoppede i.

En anden begivenhed i husets historie skete 6. juli 1944, da tyskerne ville holde danskerne inden døre midt i den varmeste sommer. 3. juli var jeg kørt op til Hyldekrogen, som huset kaldes. Mor og Ingeborg skulle dagen efter tage med toget derop, og de skulle have mærkerne med. Men 4. juli kom min bror Olav og hentede mor. Hun måtte ikke blive i Hellerup, hun skulle til min yngste bror i Skodsborg. Ingeborg ville ikke med med det samme, hun ville ordne huset først, så kunne hun komme dagen efter på cykel.

Men da Ingeborg kom til Skodsborg og så, at de der havde to husassistenter, tænkte hun, at hun gjorde mere nytte ved at køre videre op til mig i Hyldekrogen. Hun kunne da fortælle mig, hvad der var sket og tage mærkerne med, så jeg kunne skaffe mig noget føde. Som tænkt så gjort. Ingeborg gik om sommeren i hvide bomuldskjoler. På vejen kørte hun ind om lægen Olav i Vedbæk og fortalte, at hun ville køre videre til Dronningmølle. Min svigerinde var sygeplejerske. Hun udstyrede Ingeborg med sin nål og Røde Kors-bind. Hun fik desuden en adresse på en læge i Hornbæk, som hun kunne henvise til, hvis hun blev standset af tyskerne på vejen.

Således udstyret kørte hun modigt gennem Helsingør og videre gennem Hornbæk Plantage. Hun blev råbt an om hjælp, men svarede hun skulle til en læge. Det gik. Jeg sad hos naboen, da Ingeborg drejede ind på min grund. Det kan nok være, at jeg for op i forbavselse. Hun var hvid i ansigtet som sin kjole. Ikke underligt. Turen i sig selv havde været anstrengende i varmen, og den frygtelige spænding om det lykkedes at komme igennem. Vi fik hurtigt Madam Blå i gang.

Dagen efter kørte Ingeborg og jeg rundt om Esrum Sø. Vi havde mad med og kaffe på termokande, men havde glemt kopper. I Fredensborg købte vi to par kopper med blå pletter. Vi fandt et yndigt sted ved søens bred, hvor vi indtog vores lille måltid og nød den fredelige sommerdag, som om intet var i vejen med verden. Ingeborg blev hos mig i et par dage, så tog hun hjem og hentede mor. Nu var spærringen ophævet.

Ingeborg Olsen slapper af under turen rundt om Esrum Sø, juli 1944.

Befrielsen 1945

Krigens slutfase syntes så nær den 3. maj, så skolerne lukkede på ubestemt tid. Solen skinnede varmt og dejligt 4. maj. Jeg tog til byen i håb om at få mig et par sko. Jeg gik i de små gader og bag mig lød hele tiden tramp af tyske soldaterstøvler.

Om aftenen sad vi med hovederne tæt ind til radioen. Pludselig opfattede jeg glædesbudskabet: Danmark frit. Jeg blev så begejstret, at jeg kastede sofapuden op i luften. Mor og Ingeborg troede ikke på, hvad jeg sagde. Først da de hørte det anden gang.

Jublen var stor, og Elkjær og naboerne Berings mødte vi nede på vejen, og vi omfavnede hinanden i stor fælles glæde. Vi gik op og fjernede mørklægningsgardinerne og fik tændt stearinlys i vinduerne mod Callisensvej. Vi så over mod stationen til de høje huse på den anden side. Der var alle vinduer med lys, det så så festligt ud. Vi havde som så mange andre gemt en flaske vin til lejligheden. Vi skålede med hinanden, og så begyndte telefonen at kime: mine brødre måtte glæde sig med os

Den 7. maj var Ingeborg og jeg i byen, da kongen red gennem Strøget. Vi stod på et trin ved Gammel Torv, der kunne vi rigtig følge, hvad der foregik. Længere henne i gaden havde man hængt en tøjhitler op, og hver gang en rytter kom forbi, fik den et slag med pisken, så den dansede rundt i luften. Det var en dejlig og festlig dag.

Den dag frihedskæmperne vendte hjem fra Sverige, stod vi med mor nede på Strandvejen ved Hellerupvej. Mor kravlede trods sine nogle og halvfjerds år op i en lys-

mast for bedre at kunne se dem komme kørende i busserne ind mod byen.

I september samme år fik livet sin gang igen. En mærkedag var dog den 5. september — Ingeborgs fødselsdag. Vi var i teatret og så Kaj Munks »Niels Ebbesen«. Vi var begge betaget og grebet af stykket. Senere på måneden var vi en hyggelig tur til Hyldekrogen for at høste hyldebær og gulerødder. Vi vovede os endog i vandet. Hvor havde vi det dejligt på disse ture.

Ingeborg havde den glæde en skønne dag i efteråret, at hendes søstre Anna og Grethe kom fra Køge og besøgte os. Der blev snakket og leet, så det kunne høres langt væk. Vi måtte også en tur til Sverige og købe rigtig kaffe. Vi tog med sporvogn ind til Nyhavn og tog med Malmøbåden over. Det var spændende at gå i gaderne og se på alle de ting, de havde. Vi købte så megen kaffe, vi kunne få. I en af parkerne spiste vi vor medbragte mad. Vi havde vel ikke for mange svenske penge.

Endnu en begivenhed det år var børnebørnsfrokosten. Jeg tror, det var den 28. december. Foruden børnebørnene var kusine Marianne og fætrene Boje og Torben. Ingeborg smurte madder med hjemmelavet leverpostej med sky og rødbeder, med pølse og ost m.m. Der blev spist og væddet om, hvem der kunne sætte flest stykker til livs. De rev stumper af servietterne for hvert stykke, de satte til livs. Finn vandt med 16 stk.!

De sidste år med moder

I 1946 fejrede vi mors 75 års fødselsdag. Dagen begyndte med morgenbord, hvor Ingeborg og jeg havde pyntet med juleroser, gran og røde tulipaner. Ingeborgs gave var en flaske rødvin. Min morgengave var det sædvanlige morgendigt skrevet kl. 5 om morgenen. Op ad dagen kom gæster på visit, og der var telefonopringninger o.s.v.

Mor havde selv dækket middagsbordet i forvejen i altanstuen, dækket med stjernedugen, de små kertestager i det københavnske porcelæn og mange små røde juletulipaner fra Køge. Om aftenen kom børn, svigerbørn og børnebørn samt moders to ældre søstre. I køkkenet havde Ingeborg for en gangs skyld en hjælp i frk. Madsen. Hun var Ingeborgs veninde fra, hun havde vasket for stuens beboere. Hun gik nu ud som stuepige ved herskabsmiddage.

Det gik livligt til under middagen. Der blev holdt taler for mor. Børnebørnene sang en vise til pris for deres elske-

de farmor. Vi samledes i dagligstuen til kaffe. På det tidspunkt kom Ingeborg ind med en bakke med mange småpakker. Det var små ting til børnebørnene. Der var stor spænding over, hvad hun dog kunne have fundet på. Det var virkelig morsomme og brugbare ting. Aftenen forløb i glad stemning. Da gæsterne tog afsked, begyndte mor at sætte porcelænen på plads, eftersom Ingeborg og frk. Madsen fik det vasket op. Det var jo juleaften derpå.

Nytårsaften 1946-47 fejrede triumviratet efter vore gode traditioner. Fra min bror Skats kontor kom en dejlig stor gås, som blev stegt med Ingeborgs omhyggelige opskrift. Bordet var et rigtigt julebord med tulipaner og lys. Til stegen, som kom hel ind med grankrans om sin mave, var der brunede kartofler, sovs, rødkål og syltetøj og endelig en flaske rødvin. Måltidet sluttede med frugtsalat og kaffe efter opvasken, for så kunne Ingeborg bedre nyde den. Hen imod kl. 11 spillede vi tre billedlotteri om små ting, som jeg havde fundet på. Kl. 12 hørte vi på rådhusklokkerne, skålede med et glas vin og ønskede hinanden: Godt Nytår. Så stod vi en lille tid ved vinduet og så på fyrværkeri fra Tivoli. Mange skønne raketter blev sendt til

Ingeborg Olsen kunne i 1947, som 57-årig, fejre 40 års jubilæum som husassistent.

Fra venstre Tove Bojsen-Møller, Helga Møller og Ingeborg.

vejrs. Nogle kanonslag lød ind imellem. Dagen, den sidste i det gamle år var slut, og vi kunne gå i seng.

I marts 1947 skete der en begivenhed, som fik indflydelse på tilværelsen på Callisensvej 42. Moster Thyra var fyldt 90, og så blev hun opsagt på Nærumvang, d.v.s. de kunne ikke påtage sig at passe hende, hvis hun skulle blive sengeliggende. Altså måtte vi søge en art plejehjem. Det var ikke almindeligt den gang. Jeg fik oplyst, at der fandtes et sådant på Vedbendvej, nær min skole. Der fik hun et meget lille værelse med kost og tilsyn. Nu fik Ingeborg et ekstra job med at hjælpe mig med at besøge hende og hente hende til besøg på Callisensvej. Ingeborg cyklede derop og købte de små fornødenheder, moster trængte til. Det var ofte svært at træffe den kvalitet, som moster var vant til fra Horsens; hun glemte aldrig, hvordan tingene var derfra.

Den 12. marts købte jeg en ekstra grund til Hyldekrogen. Nu kom huset til at ligge midt på den store grund. Det var skönt ikke at få naboer lige på sig. Grunden gav Ingeborg og mig meget arbejde, som morede os dejligt. Det morsomme var, at det viste sig, at gårdejereren havde sået grunden til med havre i stedet for græs. Han mente, at den der såede skulle også høste. Men jeg narrede ham og fik bagerens hest op på grunden og græsse havren af.

En begivenhed, der ramte hele folket var Kong Christian X's død 20. april. Det gjorde stort indtryk på os alle. Den 28. april kunne man komme ind i slotskirken og defilere forbi kongens kiste. Efter tre timers ventetid lykkedes det for Ingeborg og mig!

Ligesom sommerferien begyndte, blev mor indlagt for galdesten, men slap for en operation. Da mor kom så heldigt fra det, kunne jeg godt rejse til Finland på de såkaldte World Friendship-rejser, hvor man boede privat mod at vedkommende kunne bo hos én senere hen. Det var jo første udenlandsrejse i 7 år. Jeg fik kun en times visit af mine værtsfolk til gengæld for mine 8-dages besøg. Det var en oplevelsesrig tur. Ingeborg havde fulgt mig ind til båden, og hun kom trofast og hentede mig ved hjemkomsten. Mens jeg havde været borte, havde hun passet mor med omhu. Nu var det hendes tur til ferie, men den bestod i, at hun skulle hjælpe søstrene i Egeøje med brænde og havearbejde.

I 1957 forrykkede begivenhederne vor tilværelse på forskellig måde. I foråret døde fru Elkjær, vor værtinde. Da kisten skulle føres ud gennem havegangen, havde Ingeborg, som stod sig godt med værtsfolkene, strøet æble-

*To af søstrene Olsen på
havearbejde i Egnøje, 1930.*

blomster ned ad hele havegangen. Det skønnede hr. Elkjær på. Han var kunstmaler ved siden af at være gresserter. Han forærede Ingeborg et maleri til hendes stue. Han tog sig sin sorg over fruens død så nær, at han ikke ville blive boende på Callisensvej. Han solgte huset til en direktør Christensen.

Det fik vi ikke glæde af. Han var vanskelig at omgås. Ingeborg med sin raske replik klarede ham godt. Men inden jeg fik åbnet munden, var han gået. Mor kunne også, men vi skulle jo skåne hende for sager, som vi yngre var i stand til. Et gode var der dog ved forandringen: vi fik centralvarme. Men sikken et rod, inden det virkede. Apparaterne var sammenplukkede størrelser: i køkkenet et forholdsvist stort og i dagligstuen et for lille. I mors soveværelse huggede man hul i muren for apparatet var for langt, i stedet skulle man have fjernet nogle »riller«. Hun fik træk lige ind i hovedet. Det varede år, før det blev ændret. Et gode var, at det griseri med at rense kakkelovnen var forbi. En lettelse ikke at slæbe brænde op eller aske ned. Ingeborgs daglige rytme blev ændret. Og det var godt, hun var jo ikke blevet yngre med tiden.

Efterhånden klarede mor ikke mere at gå på Strandvejen og gøre indkøb. Det overtog Ingeborg; det var for sent, når jeg kom fra skole. Det klarede hun godt. Mor og hun forhandlede inden. Forretningerne kendte os godt nok, så hun blev venligt behandlet. Mor syntes at blive svagere og svagere, så vi oftere måtte have bud efter dr. Korsgård, som satte Ingeborg ind i plejen. Doktoren stolede på sin »oversygeplejerske«. Mor var klar til det sidste. Da vi næ-

de maj måned 1963, måtte mor holde sengen, og Ingeborg og jeg kom til at våge om nætterne.

Om morgenen den 10. maj kunne vi nok se, at det gik mod det allersidste. Jørgen¹⁵ var kommet for at hjælpe til. Det var St. Bededag, så jeg var hjemme fra skole. Ingeborg var inde hos mor og ordne noget ved gardinet, da mor sagde: »Mit guldæble er blevet væk.« Ingeborg tog hende i hånden, som om hun gav hende æblet, og mor faldt til ro. Udenfor skinnede solen, æbletræet blomstrede og fuglene sang. Jeg sad ved hendes side og holdt hende i hånden, da der pludselig lød en lille fin tone fra hende som fra et spinet, og i samme øjeblik sank hendes kære gamle hovede om på siden — og hun var ikke mere. Jeg spurgte Jørgen og Ingeborg, som havde stået lige udenfor døren, om de ikke havde hørt den fine lille lyd, som hun gav fra sig. Det havde de ikke. De gik ind til hende ganske stilfærdigt og tog afsked med mor. De gav sig til at gøre hende i stand. Ingeborg havde erfaring og hjalp Jørgen.

Mor skulle brændes efter eget ønske. Den næste begivenhed om urnens nedsættelse kan jeg næsten ikke få mig selv til at berette om. Den hører til nogle få erindringer, hvor jeg har båret mig ganske uforståeligt ad. Af hvad grund jeg ikke deltog, kan jeg ikke forklare. At jeg skulle passe min skole, kan ikke have været årsagen, selv om jeg havde forsømt en del p.g.a. mors sygdom. Jeg havde fået fri, havde jeg bedt om det. — Kort og godt, det blev Ingeborg og Solvejg, der bar den op til fars gravsted på Hellerup Kirkegård. Så Ingeborg har i sandhed fulgt sin madmor og gode ven til det sidste. Siden satte Ingeborg en lille blomst til mor på det sted, hvor hun vidste, hun lå.

Den nye epoke 1963-1970

Lejlighedens istandsættelse tog et helt år! Det var tidligere ordnet, at jeg kunne overtage lejligheden efter mor. Den havde ikke været vedligeholdt i mange år, den trængte hårdt. Ved at dele udgifter med mor havde jeg penge i banken, så forbedringerne kunne lade sig gøre. Det blev et drejrt, slidsomt år for os begge, men vi var jo godt samarbejdende.

Inden maleren skulle komme, måtte Ingeborg og jeg rydde alle løse genstande væk, tømme reolerne m.v. De stakkels bøger blev flyttet tre gange, de lå bare i bunker på gulvet, snart i den ene stue, snart i den anden. Dørene mellem mors dagligstue og min blev fjernet; de tre stuer skulle nu være åbne i flugt. Lofterne skulle hvidtes for

Protekticen

for
Belønnings- og Spareforeningen for faste Husmedhjælpere
i København og Omegn

tilde leveret

efter Indstilling af Foreningens Repræsentantskab

INGEBORG OLSEN

Foreningens Hilmærkebestyrelse. Dette sker som en agtlyk Forskønnelse
af det gode og samfundsmæssige Arbejde, De har udført gennem

40 AAR

det Glæmsfulde, De herud har givet til Gæstefølgeselskabet, og den Gæstebud, De
har vist den Familie, hvis store og udmærkede Støtte De har været

Vi føler os overbeviist om, at denne Hilmærke vil bidrage
til, at De agnes i de Aar, der kommer, med samme Gæstebud og
Hengivenhed til staa den Slægt til, som De har vist Deres Livs
bedste Kraft.

København, den 1. april 1947

Alexandrine

J. Kristiansen
Foreningens Formand

Flere af Ingeborg Olsens
jubilæer blev påskønnet af
»Belønnings- og Spare-
foreningen for faste husmed-
hjælpere i København og
Omegn». I 1947 var det
Dronning Alexandrine, der
overrakte Ingeborg forenin-
gens udmærkelsestegn.

der var store mønstre på dem fra regnen, der var trængt igennem. Maleren var dygtig til sit job m.h.t. farver, men han var så uordentlig, så det var en gru. Ingeborg gjorde sit til at opdrage ham.

Så kom efterhånden den morsommere del. Det nye, der skulle skaffes for det slidte, der blev kasseret. Ingeborg og jeg tog til byen og så på tæpper. Der skulle nyt tæppe på gulvet i altanstuen og små tæpper mellem dørene fra den ene stue til den anden. Andre nyanskaffelser var nye senge til Ingeborg og mig. Ingeborg ville ikke op fra kælder-værelset, før alderdomssvaghederne tvang hende, men vi syntes, det var mest praktisk at indrette hendes stue heroppe, så hun nårsomhelst kunne bnytte den til soveværelse.

Hendes stue var fars og mors forhenværende soveværelse. Den havde indgang fra entréen, og der blev sørget for, at døren til altanstuen blev holdt lukket, så hun kunne

være ugeneret. Hun fik således en servante med nyt, gammelt stel. Videre langs væggen kom sengen til at stå. Over den hang et par billeder af Elkjærs. I vindueskarmen mod nord havde hun blomster. På væggen videre fremover havde hun en lille hylde med billede af hendes trofaste veninde og dennes mand, foruden stod der en kat af kgl. porcelæn samt en lille gammeldags pigefigur, som hun havde fået som barn. Her i hjørnet stod en rar lænestol med lampe. Mod nordvæggen havde hun sin kommode med den fineste orden i sit undertøj m.m. Væggen ind mod altanstuen blev dækket af mit brune klædeskab.

Jeg arvede mors hvide skab til mit soveværelse. Nu fik jeg vaskekumme med koldt vand. Et fremskridt fra servantesystemet. På WC fik vi også kumme i stedet for stativet med fad og kande nedenunder. Køkkenet blev frikket op med den gamle køkkenblå farve. Der fik vi indrettet køleskab — det allermindste der fandtes, for pladsen mellem væggen og glasskabet var meget smal.

Fra nu af passede jeg min skole og Ingeborg alt, hvad huset angik. Når der var skolescene, og jeg skulle ledsage en klasse, tilbød frk. Petersen, der stod for fordelingen af billetterne, altid en ekstra billet til Ingeborg. På den måde fik hun en del teaterstykker at se. Det morede hende. Det morede hende også at snakke med skolebørnene.

Vi havde også andre opmuntringer, f.eks. ture til Malmø eller Landskrona. Ingeborg nød at bestille frokost ombord, når vi ikke havde taget frokostpakke med hjemmefra, som vi spiste på torvet siddende på en dertil indrettet bæk. Det kunne også lade sig gøre. Det afhang meget af, hvordan vi var ved muffen.

Det mest betydningsfulde i 1967 var først Ingeborgs 60 års jubilæum, men det skal have et kapitel for sig.¹⁶ Men den anden begivenhed var min afsked med lærergerningen 1. oktober. Det var lovmæssig afskedsalder, 67 år. Det sidste par år havde jeg trappet af, så jeg ikke begyndte på mellemskoleklasserne, som jeg ikke kunne nå at føre op til eksamen. Mine timer blev fyldt op med de små klasser. På den måde slog kræfterne til til det sidste. Dagen efter sidste skoledag rejste jeg og en veninde til Paris i 8 dage. Det var en god idé af veninden, for så kom jeg lettere ud af den daglige rytme og kunne lettere finde min nye pensionsmelodi. Ingeborg tog til Egøje til søstrene.

Da vi kom tilbage fra hver sit sted, måtte vi vænne os til at være sammen hele dagen. Tiderne blev lagt om, jeg skulle ikke vågne kl. 6. Ingeborg kunne nu sove længere, det kunne hun godt lide.

Brogade i 1949, da Anna og Margrethe Olsen havde deres daglige virke i butikken i nr. 21. (Byarkivet).

Annas død 1968

Anna havde i mange år lidt af dårlige ben. Altid stod hun og vuggede, men talte aldrig om smerterne. Til sidst måtte hun på hospitalet, og det endte med plejehjem i Herfølge. Allerede tidligere havde de måttet afhænde butikken. I den første tid prøvede Grethe dog at føre butikken videre. Men det gik ikke i længden. Hun skulle jo afregne med leverandørerne, og det havde hun ikke rigtig begreb om. Det var trist, at de måtte lukke butikken. Alt blev ordnet: Anna kom på plejehjem i Herfølge, og Grethe blev boende i deres dejlige hus. Ingeborg og jeg tog ned og besøgte Anna, og Grethe mødte os på plejehjemmet.

I maj kom der bud til os i Hellerup, at Anna var død. Det var en stor sorg, vi elskede Anna. Hun var munter og dygtig. Hun var den af søstrene, som havde det største udsyn

og som ikke gik af vejen for at ændre dagliglivet. Udsyn eller trofasthed har hver deres fordele. Ingeborg tog alene ned til begravelsen, der skulle foregå fra Herfølge Kirke. Grethe og Betten havde ordnet med præsten, det der skulle ske i kirken. Ingeborg tog sig af kirkekaffen. Jeg var ikke med dels på grund af et slemt hold i ryggen, og dels fordi jeg mente, hun havde godt af at klare det alene. Min fætter Povl og hans kone fra Bækkegård på Stevns kom. De havde altid besøgt butikken, når de kom til Køge. Søstrenes fætter Hans Hansen og hans kone Olga, som boede i Hastrup, var også mødt. Det blev en smuk begravelse, fortalte Ingeborg, da hun kom hjem til mig. Anna blev begravet på familiegravstedet, hvor hendes forældre lå. Grethe fik den stedlige gartner til at sørge for blomster til højtiderne.

Ingeborg 80 år

Efter Annas død havde Grethe det lidt ensomt, selv om hun havde levet alene i huset, mens Anna var på plejehjemmet. Samkvemmet med Betten var jo ikke det samme som med Anna, men foreløbig klarede hun sig og havde travlt med stadig at passe haven. I begyndelsen af september 1969 fik hun et læs brænde kørt ind i gården. Problemet var nu at få det i hus. Til hjælp var Ingeborg som selvskeven.

Ingeborg fyldte 80 den 5. september 1969! Hun besluttede, at den dag skulle fejres hos Grethe og med at bære brænde ind. Hun rejste altså til Egøje. Men først havde vi aftalt, at jeg på selve dagen skulle komme ned til søstrene medbringende smørrebrød fra Café »Slukefter« nede på Strandvejen, så vi kunne feste lidt. Som sagt så gjort. Samtidig med mig kom der et bud med nogle flasker vin. Han bad Ingeborg sørge for, at fødselaren fik dem. Det kunne hun let, da det var hende selv, der modtog dem. Vinen kom fra min nevø, doktor Finn, som havde betænkt at sørge for lidt fest. Selv arbejdede Ingeborg og Grethe med brændet både før og efter frokosten. Der kom også hilsen fra Stevns fra fætter Povl og fra nogle af de stedlige bekendte. Dejligt at være så rask som firsårig at kunne slæbe brænde i hus. Ingeborg blev der et par dage, men jeg tog hjem om aftenen. Betten havde for travlt til at komme ned til os, så Ingeborg bragte middagsmad op til hende. Sådan var det!

Grethe 90 år

Denne periode sluttede meget trist, idet Grethe blev væltet af en kælen kat, som løb mellem benene på hende, så hun faldt i gården og brækkede benet. Hun kom på hospitalet, men de fik ikke ordnet det godt nok. Hun måtte opgive sit hyggelige hus. Det blev solgt, og hun flyttede ind på Herfølge plejehjem ved navn »De gamles Hjem«. Der besøgte Ingeborg og jeg hende de følgende år. Betten var dog flink til at se til Grethe, når hun tog til Herfølge for at købe ind for en uge ad gangen. De ture foregik pr. taxi, som hun fik naboerne til at bestille. Chaufføren var den samme hver gang. Hun hed Tove Nielsen. Det var beroligende for Ingeborg og mig, da man helst skulle kende Betten. Tove Nielsen var sød, hjælpsom og forstående.

Grethe fik et rart værelse med to vinduer med udsigt til haven vendende mod hver sit verdenshjørne. Det blev møbleret med sygeseng, et par stole, et lille bord, kommode med ur og en bogreol næsten uden bøger. Hun læste ikke meget mere end avisen. Blomster i vinduet havde hun. Dem kunne hun ikke undvære — et par billeder på væggen manglede ikke. Endelig var der skab til hendes tøj — og naturligvis vandkumme. Toilettet var ude på gangen. Hun sad nu i sin enkle lænestol med stokken ved hånden. Den kunne hun ikke mere undvære. Middagsmåltidet blev indtaget i spisestuen, hvor hun mødte de andre beboere og kunne få en snak med dem. Andre måltider blev serveret på bakke i hendes stue.

De første år tog Ingeborg og jeg med toget til Herfølge og gik fra stationen til hjemmet; det var ikke så langt. Vi medbragte vor egen frokost, som Ingeborg havde smurt derhjemme med et ekstra stykke til Grethe. Vi havde også en øl med. Senere gav hjemmet kaffe til os alle. Vi sad rigtig og hyggede os, og Grethe strålede over sit milde ansigt. Det var jo en dejlig afveksling at få besøg og høre nyt fra omverdenen.

Undertiden tog vi på udflugt til Vallø Kro, spiste frokost eller drak blot en kop kaffe. Det var noget Grethe nød. En gang var der nogen, der havde fortalt hende om Knuthenborg Dyrepark. Dertil ville hun meget gerne. Men vi magtede ikke at tage fra Hellerup og helt ned til Lolland og tilbage samme dag. Så den oplevelse fik Grethe aldrig. Det var egentlig synd, for hun var så optaget af at fortælle om, hvad man der kunne opleve.

I 1973 den 9. november blev Grethe 90. Vi tog derned. Der var fint kaffebord, og præsten var til stede. Han talte

Egøje Byvej 11, hvor Anna og Margrethe Olsen boede i mange år.

for hende, og der blev sunget nogle salmer. Grethes syn var begyndt at blive svækket, men det gjorde ikke noget, hvad salmerne angik, for dem kunne hun udenad, lært under sit lange præstegårdsliv. Jeg glemmer aldrig hendes ansigt, mens hun sang. Hun så op, som om hun så sin Guds milde ansigt — og stemme havde hun endnu.

Grethes død 1975

Næste gang vi hørte fra Grethe — hun havde telefon — var det ikke gode nyheder: det var blevet galt med øjnene, så hun skulle ind på hospitalet i Næstved. Vi fik besked om en øjenoperation. Vi måtte ned og se til hende. Det blev en meget trist tur. Vi kom til Næstved sygehus og spurgte efter Margrethe Olsen og fik det triste svar: »Det er hende, der råber derhenne«. Vi fandt hende siddende i en stol med sorte briller og begge arme bundet til stolens armlæn. Hun klagede sig. Var det så underligt? Aldrig havde vi set hende i en sådan situation.

Næste gang vi besøgte hende, var hun på »De gamles Hjem«, lige kommet fra Næstved. Da var hun anbragt på en stol ved væggen med et bord klemt hen foran sig. Tænk, at vor elskede Grethe skulle igennem alt det. Hun kunne ikke længere blive på hjemmet. Hun blev indlagt på Køge Sygehus, hvor hun fik en meget venlig og god be-

handling, men måtte nøjes med at sidde i kørestol, sidde med sorte briller, og hendes hænder krummede sig mer og mer af gigt. Hun lavede op, når hun hørte, at det var os, der besøgte hende, men det skete jo ikke så tit. Sygeplejerskerne forstod, at Grethe nød at komme ud i haven, og de var søde til at køre hende derud, så snart det var muligt. Det glædede jo også os.

I sommerens løb forstod vi efter vore besøg hos Grethe, at hun ikke havde langt igen. Det var heller ikke at ønske, for hendes liv var for trist efter vore øjne at se. Den 7. august 1975 fik vi bud om hendes død. På Køge Sygehus spurgte dødshjælperen, om vi ville se hende i kisten, inden han lukkede låget til. Der lå hun med et ansigt så mildt og fredeligt som i levende live. De havde lagt hendes salmebog på brystet, og hendes stakkels krummede hænder om den.

Præsten Willy Nielsen talte over hende, og hun blev båret ud til graven, hvor hendes far, mor og søster lå i forvejen. Bagefter samledes vi til en kop kaffe. Inden vi tog hjem til Hellerup, var vi henne ved graven for at se, hvordan blomsterne var anbragt. Sådan endte et langt og slidt liv i tro og nøjsom tjeneste.

Grethe havde arvet penge fra faster og onkel, hun havde arvet efter søster Anna, og ikke mindst havde hun været nøjsom og sparsommelig hele sit liv. Trods lille løn havde hun ret mange penge i banken, trods det, at hun havde hjulpet Betten, ordnet med graveren om fremtidig pasning af familiegraven, og banken tilmed gang på gang havde opfordret hende til at bruge sine penge. Resultatet blev, at Ingeborg og Betten fik hver en god sum. Sagføreren foreslog Ingeborg at skaffe sig et farvefjernsyn. Det skete, og det havde både Ingeborg og jeg stor glæde af i de kommende år.

Betten får hjælp

I løbet af efteråret måtte vi igen tage til Egøje, nu var det Betten, det gjaldt. Hun var faldet i gården og bragt på plejehjemmet. Ingeborg blev helt flov, da hun trådte ind i køkkenet, så forsømt var der med hensyn til rengøring. Betten magtede altså ikke at passe mere end haven. Geske kørte for os denne gang. Ingeborg ville ikke, hun skulle se, hvor forsømt alt var, så Geske blev ude ved bilen.

Betten fik herefter hjemmehjælp. Det blev den strålende Birte Rossil. Sognet tog sig nu af Betten. Hun fik ny brændeovn, fik el-belysning i stedet for stearinlys og pe-

troleumslampe. Rengøring og mad fik hun også. Blive på plejehjemmet ville hun ikke længere end nødvendigt, men med al den hjælp kunne hun nok klare sig en tid fremover. Nu måtte hun ganske vist bruge stok, når hun færdedes i haven.

På vejen hjem efter besøg i Egøje, hvad enten det var Geske eller Jørgen, som kørte for os, bød Ingeborg på frokost i »Hvide Hus«. Det var hyggeligt, og Ingeborg glædede sig over at kunne.

Ingeborgs 70 års jubilæum

1. april 1977 blev en uforglemmelig dag for Ingeborg og mig og den nærmeste familie, nemlig Ingeborgs 70 års jubilæum. Dagene forud gik med at ordne festlighedernes gang. Det skulle ikke gå stille af. Først skrev jeg en artikel til Villabyernes Blad om *Et enestående jubilæum*. Dernæst fik vi et enestående tilbud: vore underboere, Mathiesens,¹⁷ ville lægge lokale til festen. Vi tog med glæde mod tilbudet. På den måde fik Ingeborg ingen ulejlighed med gæsteriet. Vi bestilte middagen hos Dinér Transportable, Landskronagade. Den kom til at bestå af hendes livretter: kogt laks med hollandaise, kalvefilet à la maison og isbomber med frugtsalat m.m. endende med fyrværkeri. Det lød festligt. Tolv mennesker blev indbudt. Det var den nærmeste slægt af mig og et par venner.

Dagen kom. Vi begyndte med morgenbord efter skik og brug. Så kom posten med breve fra slægten og fra Ingeborgs venner. Desuden blomster og telegrammer fra nær og fjern. Om eftermiddagen kom visitter. Blandt andre hendes veninde Karla Vigersted som sædvanlig på den dato med blomster til os begge. Det er rørende, synes jeg.

Det mest overraskende besøg var af brødrene Viggo og Åge Borck. Den ene kom fra Ålborg og den anden fra København. De havde boet på 1. sal i tiden fra 1908-1914. Ingeborg havde således kendt dem som drenge. De havde ikke glemt hende. En af deres bekendte havde læst min artikel i Villabyernes Blad og sendt den til Ålborg. Da Åge havde læst den, besluttede han, at begge brødrene skulle aflægge Ingeborg et besøg på hendes »enestående« dag. Nej, hvor blev vi glade.

Vi modtog middagsgæsterne oppe hos os selv. Indledningen til middagen sørgede Bodil for, idet hun skænkede champagne. Stemningen var strålende, da selskabet gik nedenunder. Der blev holdt taler af Jørgen og Geske, som Ingeborg havde fulgt, siden de blev født. En sang, som min

Ingeborg Olsen på vej ind for at takke for udmærkelsen i anledning af sit 50 års jubilæum i 1957.

bror Olav havde lavet til Ingeborgs første jubilæum (25 år), var blevet optrykt for fjerde gang af Gitte.

Ved de andre jubilæer havde Ingeborg fået sølvmedaljer fra »Foreningen for Lang og Tro Tjeneste«. ¹⁸ Men den fulgte ikke jubilæer længere end til 50 år. Ved 60 års jubilæet fik hun Frederik IX's fortjensmedalje. Det var jo en rigtig hæder. Denne gang søgte vi forgæves at skaffe hen-

de en, derfor fandt Jørgen Mathiesen på at lave en, som hun kunne bære samme aften. Han overrakte hende den med mange rosende ord. Bodil læste min artikel højt for selskabet, Frode¹⁹ takkede Mathiesens på familiens vegne for husly til festen. Det sluttede med dessertens fyrværkeri. Ja, det var sandelig en enestående fest. Det kunne man se på Ingeborgs glade ansigt.

Ingeborg på plejehjem

Tiden, der kom, gik ikke så lidt trægt for os. Ingeborg led af bronchitis, det havde hun gjort længe, men nu stødte et smerteligt knæ til. Det kom Jørgen af og til og gav en sprøjte. Det gjorde knagende ondt, men Ingeborg gav ikke et kny. Man er jo voksen, man kan beherske sig! Også jeg skrantede. Det kneb med synet, og vel på grund af mit svage hjerte satte trætheden sig i benene, så det gik langsomt at købe ind.

Vi fik da skaffet os en hjemmehjælp, som vi blev meget glade for; Alice, hed hun. Hun kom et par timer om ugen og tog det grove for Ingeborg. Hun syntes, at Ingeborg skulle have en varm trøje på, når hun gik på den kolde køkkentrappe, derfor strikkede hun en dejlig varm trøje til hende. Det var meget rørende gjort. Men Ingeborg var ikke meget villig til at bruge den. Nu havde hun ikke gået med trøje i alle årene!

Da Ingeborg begyndte at falde ud af sengen, og jeg ikke kunne hjælpe hende op, blev det besluttet at sende hende på Gentofte Amtssygehus. Det var en tung beslutning. Hun havde arbejdet i mit hjem i *to og halvfjerdsindstyve år!* Det var efteråret 1978. Hun blev flyttet rundt på afdelingerne efter hvor der var plads. Det var ikke så let for hende. Når hun var faldet til, skulle hun et andet sted hen. I begyndelsen fik hun lov til at hjælpe med at bære bakker ind til patienterne. Det var hun glad for. Livet for hende var jo arbejde.

Mens hun var på Amtet søgtes der efter plads på plejehjem til hende, men sin 90 års fødselsdag kom hun til at fejre på Amtet. De kom syngende fødselsdagssangen ind til hende med morgenbakken. Det glædede hende meget. Senere på dagen mødte jeg og nogle af familien op for at lykønske hende.

Man havde spurgt mig, hvilket plejehjem jeg foretrak. Jeg valgte Ordruplund, for der kunne jeg lettest komme til fra Callisensvej. Jeg fik at vide, at der ikke var megen forskel på hjemmene. Naturligvis ville jeg foretrække det

hjem, hvor Ingeborg kunne få det bedst. En skønne dag i oktober 1979 fik vi besked om, at der var en stue til Ingeborg på Ordruplund Plejehjem. Ingeborg og jeg blev kørt fra Amtssygehuset derud. Stedet så rigtig hyggeligt ud. Vi kom og blev vel modtagne, fik kaffe, og sygeplejerskerne sluttede kreds om os. De var imponerede over, så frisk Ingeborg var i en alder af 90.

Vi så stuen og de nærmeste omgivelser. Stuen var smal med skab og hospitalsseng redt som sofa. Der var vaskékumme, men intet WC. Det var længere nede ad gangen og fælles med de øvrige beboere. Vinduet vendte mod øst, det var jo meget rart. Det var ikke let at tænke sig Ingeborg leve der resten af sit liv. Vi måtte jo gøre det bedste ud af det og være taknemmelige for, at hun kunne blive passet.

Nu kom næste etape: hendes møbler skulle vælges og flyttes derover. Dag og tid blev aftalt med hjemmet. Så tog vor storartede ungdom fat. De mødtes på Callisensvej, piger såvel som drenge. Poul²⁰ kom med en lille fragtvogn, som de under munter latter fyldte med to lænestole, et lille bord, et par af hendes malerier til væggen og endelig hendes personlige klæder og toiletsager. Der blev hurtigt gjort hyggeligt. Møblerne anbragt, billederne hængt op, en ekstra lampe over sengen, blomster i vinduet. Og stuen var beboelig. Hvad der var en stor hjælp for Ingeborg var, at der blev anskaffet en telefon, så hun kunne komme i forbindelse med mig og sine venner.

Året 1980 gik ganske godt, hun var ret rørig og frisk. Hun fik også lov til at hjælpe lidt til med at bringe bakker ind til andre beboere. Hun kom i kontakt med en fru Christensen, som var sød mod hende. Men fru Christensen var meget døv, så det trættede Ingeborg så meget, at hun kun besøgte hende få gange. Hun fik selv besøg af Karla Vigersted og familien. Især var Geskes mand oberst Frode Hartvig, som selv var pensionist, flink til at tage fra Nærum og sidde og snakke hyggeligt med hende.

Afsked med barndomshjemmet

Overgangen fra 1980 til 1981 skete der en stor forandring for mig. Jeg var ret svag den vinter. Da skete det mellem jul og nytår, at Jørgen betroede mig, at de unge havde skaffet mig en stue på Lion i Søllerød. Der kunne jeg få det så godt, så godt. Jeg skulle bestemme mig i løbet af tre dage. Jeg havde jo boet godt på Callisensvej siden 1908! Men jeg havde mærket, at det kneb for mig at nå 2. sal

Familien Olsen ved forældrenes sølvbryllup i 1908.

Fra venstre Margrethe, moderen Karen Sofie, Anna, Ingeborg, faderen Niels Olsen og Bertha.

uden at tabe vejret. Det lettede jo på beslutningen. Nytårsaftensdag kørte Jørgen mig derud, så jeg kunne se stedet, inden jeg tog den endelige beslutning. Lion Søllerød ligger i Gl. Holte i smukke omgivelser. Jeg kunne glæde mig til at gå omkring i grønne omgivelser. Denne dag var alt ganske vist helt i hvidt. Min beslutning blev taget. Til februar kunne jeg flytte ind i en stor stue med indbygget køkken, med badeværelse og en lille garderobe og en entré og endelig en plads i kælderen til mine kufferter og kommode.

Nu var det min tur til at prøve at falde til et fremmed sted. Rask var jeg ikke, så det kneb med at få alt på den mest praktiske plads. Men det gik jo lidt efter lidt. Det næste punkt var at komme i kontakt med mine nye medmennesker. Det var en stor hjælp, at min svigerinde Solvejg havde boet her, og min gamle veninde Mimi Prior fra ungdomsårene lige var flyttet hertil. Et vanskeligt punkt for Ingeborg og mig var, at afstanden mellem os var blevet så stor. Vi måtte benytte taxi, når familien ikke havde tid til at køre for os. Ingeborg nåede at blive kørt herud af Gitte

og selv tage tilbage med taxi. Det var en dejlig dag, da hun sad i min nye stue. Hun syntes, jeg havde fået det godt.

For hende selv gik det lidt tilbage, hun led af og til af svimmelhed. Hun blev sommetider kørt en tur i kørestol, så hun kunne få frisk luft og eventuelt købe nogle af sine små fornødenheder. Sommetider følte hun sig så trist, at hun græd i telefonen til mig. Det kunne jeg dårligt tåle at høre. Det var ikke sket før, at hun gav sig til at græde; altid havde hun været tapper i smerte og sorg.

(Sommeren 1981 tilbragte Tove Bojsen-Møller i sit sommerhus i Munkerup sammen med en veninde.)

...Men atter blev afstanden større mellem Ingeborg og mig. Heldigvis havde vi daglig samtale i telefonen. De unge var søde til at besøge hende i mit sted. Sidst i juli kom der bud til mig, at Ingeborg var bragt til Amtssygehuset og lå for døden. Det gjorde ondt langt ind i sjælen at tænke på at skilles fra hende. Den 26. juli kom Finn, min nevø, og hentede mig i Munkerup og kørte mig til sygehuset, for at jeg kunne tage afsked med Ingeborg.

Vi kom ind på stuen, hvor hun lå med lukkede øjne med ilttilførsel. Hun så så fredelig og mild ud, som hun lå der velplejet efter alle hospitalets regler. Jeg satte mig ved hendes side og greb hendes hånd. Hun rørte fingrene inden i min hånd. Det måtte betyde, at hun var klar over, hvem jeg var. Sådan sad vi en stund, mange tanker gik gennem mit sind, det var en lang årrække vore liv havde været tæt knyttet sammen. Vi måtte forlade hende og overlade hende til hospitalets omsorg. Dagen efter fik vi at vide, at Ingeborg var sovet stille ind knap 92 år gammel.

Nu skulle der sørges for begravelse. Ingeborg havde selv bestemt, at hun ville brændes og ligge på de ukendtes område på Hellerup Kirkegård. Hun syntes, hun hørte mere til i Hellerup, i hvert tilfælde havde hun levet længere der end i Egeje. Desuden mente hun, at familiegravstedet ikke kunne rumme mere end én til, og det måtte da blive Betten. Hun havde også bestemt, hvem der skulle tale over hende, og hun havde selv aftalt med præsten, nemlig gårdejer Povl Bojsen-Møllers svigersøn, pastor Hans Chr. Sørensen ved Lundehus Kirken. Hun vidste, at jeg havde bestemt at ville begraves samme sted som hun, da mine forældres gravsted var blevet sløffet et par år i forvejen.

På selve dagen mødte en del af min familie op, samt kusinen Elisabeth, der boede i Lyngby og naturligvis den trofaste Karla Vigersted. Kapellet var pyntet med lys og grønt, kisten var smuk, og der lå mange buketter. Hvilke

sange, der blev sunget, husker jeg ikke. Jeg måtte op og røre ved kisten, inden jeg gik ud, ligesom for at give Ingeborg et sidste håndtryk. Vi forlod kapellet, mens orgelet spillede. Udenfor tog jeg afsked med Ingeborgs venner undtagen med kusinen og Karla Vigersted. De fulgte med familien til Søllerød, hvor min svigerinde Inger boede. Hun havde indbudt os til kaffe i haven. Efter hyggeligt samvær, hvorunder vi havde trukket minder frem fra Ingeborgs lange liv blandt os, skiltes vi.

Nogle dage senere modtog jeg fra hospitalet Ingeborgs guldring, som hun altid bar. Det var hendes forældres vielsesringe, som var smeltet sammen til een. Den bærer jeg nu som et dejligt minde om hende. En lille guldmedaljon med hendes fars billede fik kusine Elisabeth, det var jo et billede af hendes farbror. Jeg valgte en sølvnål til Karla Vigersted. Sådan sluttede et langt liv.

Så kom der bud, at urnen var sat ned i de ukendtes grav. Kusine Eli måtte bistå mig på turen til Hellerup, hvor jeg med en buket blomster besøgte Ingeborgs sidste hvilested. Det blev min sidste afsked med et menneske, som trofast havde fulgt mig i alle mit livs glæder og sorger og i dagliglivets små irritationer og muntre oplevelser. Pligtopfyldende og dygtig til alle husliglivets udfordringer. Altid med et villigt sind. Tak.

Bertha Olsen foran hjemmet, Egøje Byvej 2, 1929.

Efterskrift

Egøjehistorien er endnu ikke slut. Vi må følge den sidstlevende søster til vejs ende.

Ved moderens død havde de fire søstre besluttet, at den sidstlevende af dem skulle eje huset med omliggende grund. Det blev således Bettén, som havde beboet det hele sit liv. Ingeborg havde forestillet sig, at det blev hende som den yngste. Hun ville gerne have draget omsorg for antikviteterne, der fandtes på loftet i gamle malede klædekister. Men sådan gik det altså ikke.

Før Bettén blev flyttet på plejehjem, lod hun sit testamente skrive. Hun overlod kirken al sin ejendom: hus, have, mark og alt inventar. Det blev således Herfølgepræsten, samt menighedsrådet, der skulle tage vare på det hele.

I årene efter Ingeborgs død holdt jeg stadig en lille forbindelse med Bettén. Kontakten var Birte Rossil, som havde været Betténs hjemmehjælper. Hun besøgte Bettén på mine vegne. Til jul og Betténs fødselsdag bragte Birte en hilsen fra mig bestående af en blomst, chokolade eller en flaske kirsebærvin, som var Betténs yndlingsdrik.

Således gik tiden, til jeg i april 1986 fik bud, at nu var Bettén sovet ind i en alder af 98. Birte gav mig besked om begravelsen, for den havde Bettén sagt skulle foregå på gammeldags manér — ikke noget med at brændes. Jørgen, som også havde fulgt Egojesagaen hele sit liv, kørte mig derned. Der var ikke så få i kirken. Kisten var pyntet på Birtes bestilling og var meget smuk. Præsten Willy Nielsen holdt en tale, som jeg ikke kunne høre så meget af, derfor bad jeg om at få den tilsendt, da jeg var ved at skrive familiens historie. Jeg var rent ud sagt nysgerrig efter at vide, hvad han kunne sige om så gammelt et menneske, som havde levet så isoleret et liv. Kisten blev båret ud af de unge piger fra hjemmet. Det var virkelig rørende.

Efter jordpåkastelsen hilste vi på de tilsteværende: præsten naturligvis og Olga, fætter Hanses kone. Fætter Hans var død, siden jeg sidst var i Herfølge. Desuden mødte vi Ruth og Povl (min fætter fra Stevns) og Birte Rossil, som bad mig, Jørgen, Ruth og Povl til kaffe. Således endte begravelsen hyggeligt for os, vort sidste besøg i Herfølge.

At Bettén blev en særegen personlighed er ikke mærkeligt. Dejligt at hun nåede at blive mildere med alderen. Til minde om hende står i Hyldekrogen et stevnskirsebærtræ, som hun selv har gravet op til mig. Når det blomstrer, ligner det en fin brudebuket med sin spinkle stamme og kuplede krone.

(27. september 1987, Lions Park, sluttede historien om de fire søstre, især Ingeborg og mig.)

TBM

Noter

¹ Se tavle I.

² Valde Slot brændte i 1893. Faderen har muligvis som murer medvirket ved genopbygningen af slottet.

³ Se tavle II. Det er korrekt, at ikke alle Jutta og Fr. Møllers børn fik navnet Bojsen-Møller.

⁴ Margrethe Olsen var på Grundtvigs Højskole i Lyngby 1901-1902. Forstanderen var i årene 1892-1919 Hans Rosendal. Lars Frederik la Cour var lærer ved skolen 1896-1909. Jutta Bojsen-Møller var højskolemor på Grundtvigs Højskole 1897-1905.

⁵ Ortopæden Herman Slomann (1860-1929) drev privatklinik i København 1901-1925.

⁶ Formentlig pastor H. M. Fenger (1850-1930), der i 1900 blev udnævnt til Holmens provst og senere kgl. konfessionarius.

⁷ C. E. Løventhal (1841-1917) var missionær i Indien og nært tilknyttet grundtvigske kristne. Udvalget for Løventhals mission blev oprindelig ledet af pastor F. E. Bojsen, Stege.

⁸ Chr. Gulmann (1869-1934) var chefredaktør ved Berlingske Tidende 1912-1934.

⁹ Olfert Ricard (1872-1929), generalsekretær for KFUM i Danmark, fra 1917 præst ved Garnisonskirken.

¹⁰ Anna flyttede tilbage til Egeje i 1926.

¹¹ Butikken lå i Brogade 21.

¹² Anna havde butikken at passe på dette tidspunkt.

¹³ Jutta Bojsen-Møller havde været formand for Dansk Kvindesamfund 1894-1910.

¹⁴ Søstrene Martine og Katrine Nielsen var Eli Møllers hushjælp gennem mange år.

¹⁵ Se tavle II.

¹⁶ Tove Bojsen-Møller nåede ikke at skrive om alle Ingeborgs jubilæer.

¹⁷ Ruth og Jørgen Mathiesen var flyttet ind på 1. sal i 1971. Der havde udviklet sig et varmt venskab mellem dem og Tove Bojsen-Møller og Ingeborg.

¹⁸ Foreningen stiftedes i 1881 på initiativ af Dronning Louise, Christian IX's hustru.

¹⁹ Frode Hartvig er gift med Geske, født Bojsen-Møller.

²⁰ Geske Hartvigs svigersøn.

